

Analysavdelningen
Kristin Kirs

Förstudie: Vad innebär utfasningen av änkepensionen för kvinnliga pensionärs ekonomi?

1 Inledning

De hushållstyper som omfattas av socialförsäkringens efterlevandeskydd är gifta och sammanboende med barn. För pensionärer finns enbart änkepension. Änkepension betalas endast ut till kvinnor och det är en försäkringsform som långsamt håller på att avvecklas. Utbetalning av änkepensioner enligt nuvarande regler kommer dock att ha en inte obetydlig omfattning en bit in på 2030-talet, för en liten grupp personer kan änkepension komma att utbetalas in på 2050-talet. Några enstaka änkepensioner kommer nog att finnas kvar även en bit in på 2060-talet.

Barnfamiljer ses generellt som den ekonomiskt mest utsatta gruppen efter dödsfall i familjen, vilket motiverar att det främst är denna grupp som ska skyddas. Kvinnor har dock låga pensioner idag jämfört med män. Vidare sänker kvinnors större ansvarstagande för hemarbete och vård av barn fortfarande förvärvsaktiva kvinnors framtida pensioner.

2 Förstudiens bakgrund

I planeringen för 2016 har Pensionsmyndigheten beslutat att en rapport om efterlevandeförmåner ska skrivas. Bakgrunden är att det är länge sedan det gjordes en analys av hur individers ekonomiska situation förändras vid ett dödsfall i hushållet. Senast denna problematik analyserades var 2003 i dåvarande Riksförsäkringsverket i rapport "Ekonomisk standard för efterlevande". Pensionsmyndigheten avser att uppdatera Riksförsäkringsverkets analys och kanske även vidga den. Arbetet påbörjades under 2015 med att en förstudie om efterlevandeskydd inleddes.

Myndigheten har senare fått en förfrågan från Socialdepartementet om en beskrivning av den ekonomiska funktion änkepensionen fyller i dag och hur dess funktion bedöms förändras 5, 10 och 20 år framåt i tiden. Detta mot bakgrund av att änkepensionen sedan 1990 är under långsam utfasning. Vidare fick vi i uppdrag att beskriva vilka problem som kan finnas i utvecklingen och tentativt beskriva hur de skulle kunna hanteras. En specifik fråga är att beskriva effekten av om omställningspension skulle utges även efter 65 och vilken effekt det skulle ha. Denna promemoria är ett svar på Socialdepartementets förfrågan och samtidigt en förstudie till den rapport som myndigheten planerat.

Det bör noteras av vi inte beaktar tjänstepensionerna i denna rapport. Detta innebär att vi inte tar hänsyn till utbetald eller prognosticerad tjänstepension i vår analys. Tjänstepensionen innehåller vidare val när det gäller efterlevandeskydd, s.k. återbetalningsskydd. I den fortsatta analysen på Pensionsmyndigheten kommer valet

av återbetalningsskydd att analyseras utifrån ett konsumentperspektiv. Vidare kommer även efterlevandeskyddet för premiepensionen att analyseras.

3 Kortfattat om regelverket

Lagstiftningen kring änkepensionen är omfattande. I Socialförsäkringsutskottets betänkande 1999/2000:SfU13 *Efterlevandepensioner och efterlevandestöd till barn* skriver utskottet:

”Såvitt gäller systemets komplexitet kan utskottet inte annat än att instämma i Lagrådets uttalande att åtskilliga bestämmelser i förslagen till lag om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn och till lagen om införande av nämnda lag hör till de mest komplicerade föreskrifterna i lagstiftningen om allmän pensionering för att inte säga i svensk lagstiftning över huvud taget.”¹

Från och med januari 2011 finns bestämmelserna om änkepension i Socialförsäkringsbalken (SFB). Nedan följer en kortfattad beskrivning av regelverket för omställningspension och änkepension, se bilaga för en mer utförlig redogörelse.

Make/ maka/ sambo kan ha rätt till omställningspension om den efterlevande ännu inte fyllt 65 år och make eller maka dör. Som make eller maka räknas registrerade partners. Även sambo räknas om det finns, har funnits eller väntas gemensamt barn eller om paret förut varit gifta eller registrerad partner med varandra.

Efterlevande maka kan ha rätt till änkepension om hon var gift den 31 december 1989. Änkepensionen motsvarar 40 procent av makens intjänade pension.² Änkans egen ålderspension minskar änkepensionen i de fall dödsfallet har skett 1990 eller senare samt om änkan är född 1930 eller senare. Vid dödsfall före 1990 samt om änkan är född 1929 eller tidigare behåller änkan änkepensionen oavkortat vid sin egen pensionering.

Regelverket för hur änkepensionen beräknas och samordnas med den egna pensionen skiljer sig för födda 1944 och tidigare jämfört med födda 1945 och senare. Skillnaden beror på att det för födda 1944 och tidigare finns en s.k. garantiregel för hur stor änkepensionen ska vara efter samordning med änkans egen pension. Änkans tilläggs- och inkomstpension tillsammans med änkepensionen ska motsvara en viss andel av änkans och den avlidne makens sammanlagda tilläggs- och inkomstpension, exempelvis 60 procent för födda 1930, 58 procent för födda 1931 osv. till 50 procent för födda 1935-1944.

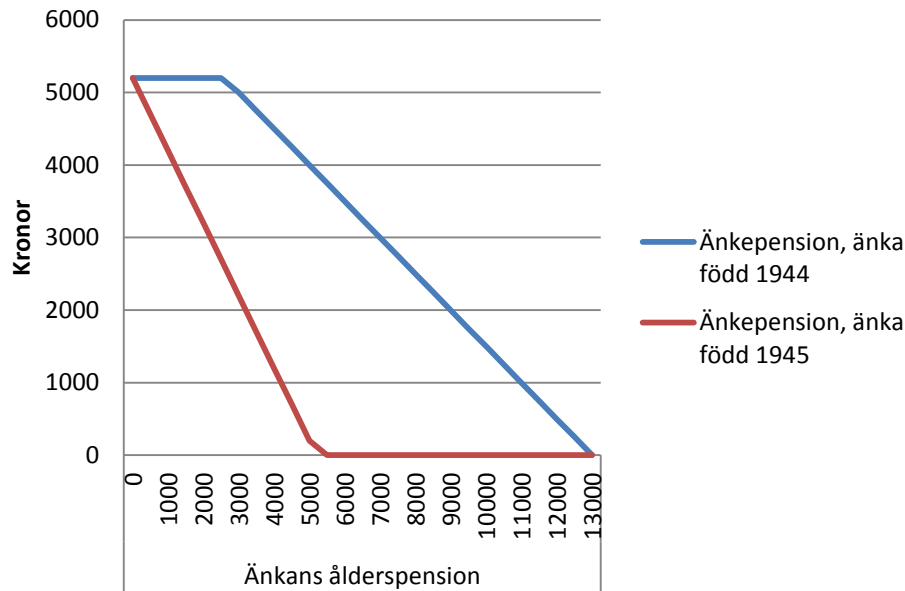
Det saknas dock en motsvarande garantiregel för änkor födda 1945 och senare. Detta innebär att de yngre änkornas tilläggs- och inkomstpension minskar änkepensionen i betydligt större utsträckning än för änkor födda 1944 och tidigare. Skillnaden för födda 1944 och 1945 illustreras i figur 1 nedan.

¹ Bet. 1999/2000:SfU13 s. 9

² Finns det barn som får barnpension efter honom så är änkepensionen i stället 35 procent.

2016-06-29

Figur 1: Effekt av garantiregeln, typfallsexempel på utbetald änkepension för änkor födda 1944 och 1945 om makens ålderspension är 13 000 kr/mån

Figuren visar hur nivån på änkepension påverkas av änkans egen inkomstgrundade ålderspension för änkor födda 1944 respektive 1945. Vi har antagit en inkomstgrundad allmän pension från maken på 13 000 kronor.

Maximalt belopp på änkepensionen är 40 procent av makens tilläggs- och inkomstpension, vilket motsvarar 5 200 kronor. För änkor födda 1945 reducerar änkans egen pension änkepensionen krona för krona, från första kronan av änkans egen inkomstgrundade pension. Om kvinnans tilläggspension är större än 40 procent av den pension som mannen hade tjänat in³ utbetalas ingen änkepension

Garantiregeln för födda 1944 innebär dock att änkans egen ålderspension måste överstiga 2 600 kronor (vilket motsvarar hälften av änkepensionen) för att änkepensionen ska reduceras.⁴ Garantinivån innebär att reduceringen av änkepensionen sker med 50 öre för varje ökad krona av änkans egen pension.⁵

För kvinnor födda 1935–1944 motsvarar således änkepensionens belopp halva makens tilläggspension minskad med hälften av änkans tilläggspension. Om kvinnan har lika stor tilläggspension som mannen utbetalas ingen änkepension. I annat fall får den efterlevande kvinnan en pension som i princip motsvarar snittet för makarnas pension.

Konsekvensen av garantiregeln, eller snarare avsaknaden av den för yngre änkor, är att det krävs betydligt lägre nivå på änkans egen ålderspension för änkor födda 1945 och senare för att dessa ska erhålla någon änkepension efter samordning jämfört med för

³ Avser makens intjänande t.o.m. 1989, se nedan.

⁴ Att brytpunkten ligger just på hälften av änkepensionen beror inte på ett direkt samband med garantinivån på 50 procent; är garantinivån 60 procent (vilket den är för änkor födda 1930) måste änkans egen pension överstiga 6 500 kronor (125 procent av änkepensionen) för att änkepensionen ska reduceras.

⁵ På motsvarande sätt minskas änkepensionen med 40 öre (dvs. 1-garantinivån på 60 procent) för änkor födda 1930 osv.

de äldre änorna. Detta medför att betydligt färre änkor födda 1945 och senare erhåller änkepension (se avsnitt 4).

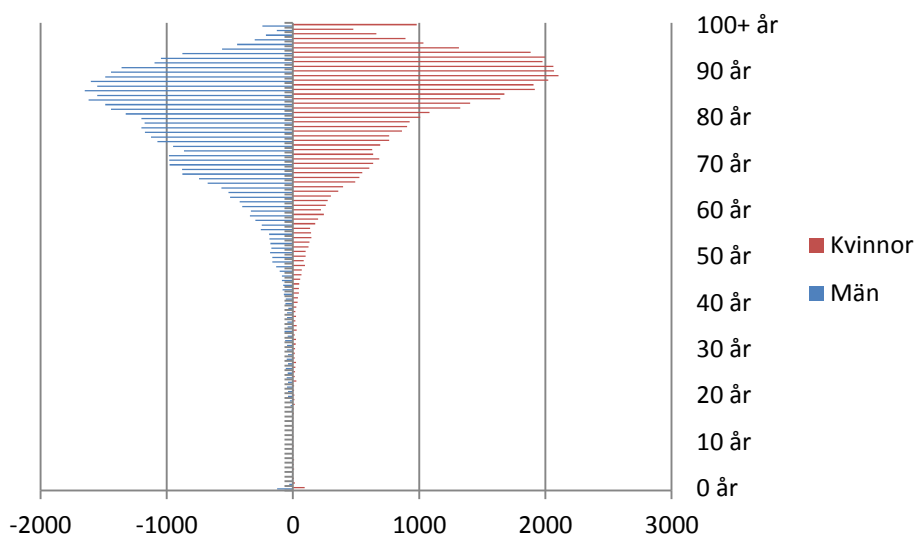
Ett annat skäl till att färre änkor födda 1945 och senare erhåller änkepension efter samordning med den egna pensionen är att änkepensionen för dessa beräknas som om mannen hade avlidit 1989, ATP-poäng som intjänats därefter utgör inget underlag för änkepension. För kvinnor födda 1944 och tidigare beräknas änkepensionen på den avlidnes hela intjänade pension.

4 Statistik: avlidna, efterlevande och belopp för efterlevandepensioner

SCB tillhandahåller befolkningsstatistik årsvis över avlidna, nyblivna änkor och änklingar etc. SCB har under 2016 uppdaterat sin statistik och nu finns data för 2015 tillgänglig. Av tidsskäl redovisas här statistik som togs fram och analyserades av Pensionsmyndigheten under 2015, vilket innebär 2014 års uppgifter.

Figur 2 visar antalet avlidna kvinnor respektive män 2014. Av figuren framgår att kvinnor i allmänhet lever längre än män, dvs. avlider i högre åldrar än män.

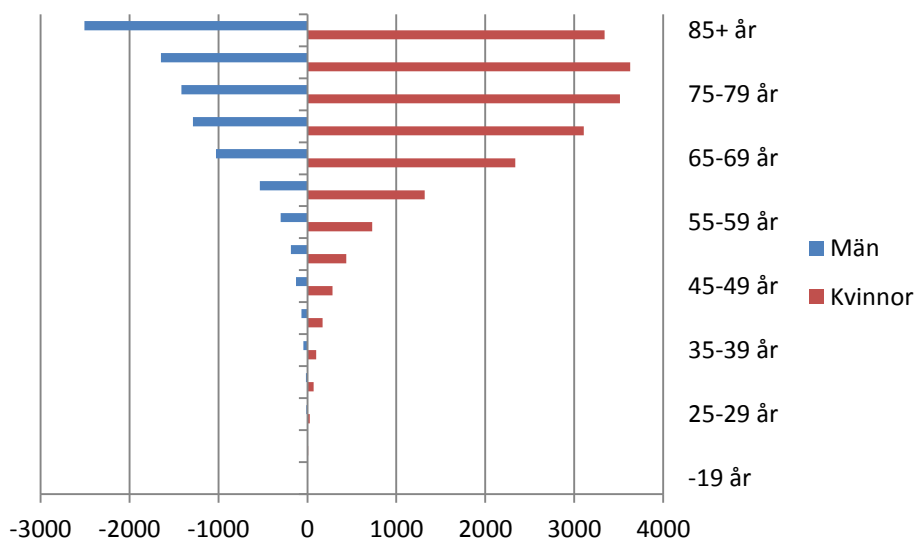
Figur 2: Avlidna 2014

Källa: SCB

Att män avlider i yngre åldrar än kvinnor medför att det finns fler änkor än änklingar. Figur 3 nedan visar antalet nyblivna änkor/änklingar 2014. Det bör noteras att sambor inte omfattas av statistiken. Tabell två och tre visar antalet nyblivna änkor respektive änklingar som är 65 eller äldre.

2016-06-29

Figur 3: Nyblivna änkor/änklingar 2014

Källa: SCB

2014 blev närmare 16 000 kvinnor änkor. Samma år blev ungefär hälften så många män änklingar.

Tabell 1: Nyblivna änkor 65 år eller äldre 2014

65-69 år	2337
70-74 år	3107
75-79 år	3515
80-84 år	3628
85+ år	3342
<i>Summa</i>	15929

Tabell 2: Nyblivna änklingar 65 år eller äldre 2014

65-69 år	1029
70-74 år	1285
75-79 år	1418
80-84 år	1645
85+ år	2506
<i>Summa</i>	7883

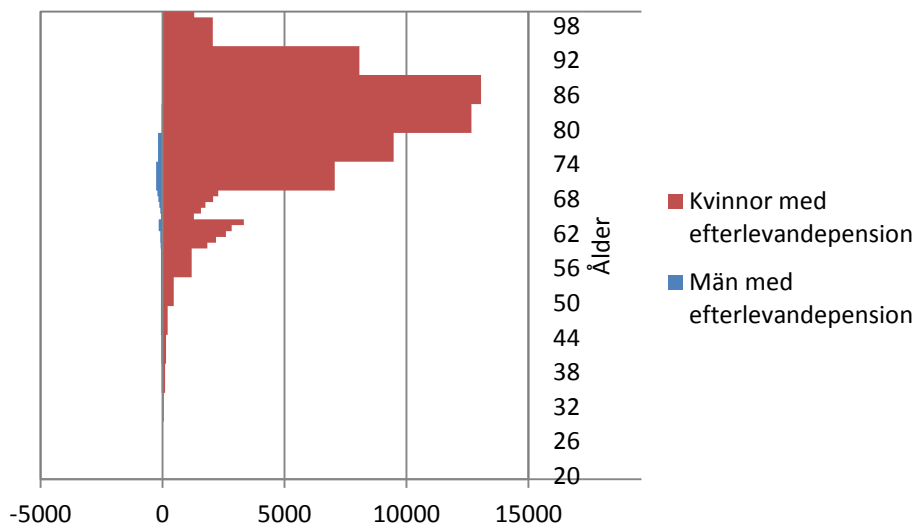
Utöver att kvinnor lever längre än män bidrar det faktum att kvinnor i genomsnitt är drygt 2 år yngre än sin make till att det finns fler änkor än änklingar.⁶ Den sista december 2015 fanns 345 008 änkor och 99 751 änklingar i Sverige.

Fler kvinnliga än manliga efterlevande medför fler kvinnor med efterlevandepension. Eftersom omställningspension inte ges efter 65 års ålder och det endast är kvinnor som

⁶ SCB, Giftermål och skilsmässor, 2011.

har rätt till änkepension är det främst kvinnor som erhåller efterlevandepension i högre åldrar. I figur 4 nedan ser vi antalet kvinnor och män som har änkepension, omställningspension, förlängd omställningspension samt efterlevandeskydd från premiepension. För män över 65 år finns ingen annan efterlevandeförmån inom den allmänna socialförsäkringen än efterlevandeskyddet från premiepensionen. Hoppet i pyramiden som ses för kvinnorna vid 70 års ålder beror på att de yngre kvinnorna (avser kvinnor födda 1945 eller senare) i mindre utsträckning har rätt till änkepension än de äldre (kvinnor födda 1944 eller tidigare). Hoppet vid 65 års ålder kan förklaras av rätt till omställningspension upphör samt att änkepension samordnas med ålderspensionen vid 65 års ålder, vilket reducerar änkepensionen till noll för en stor del av änkor.

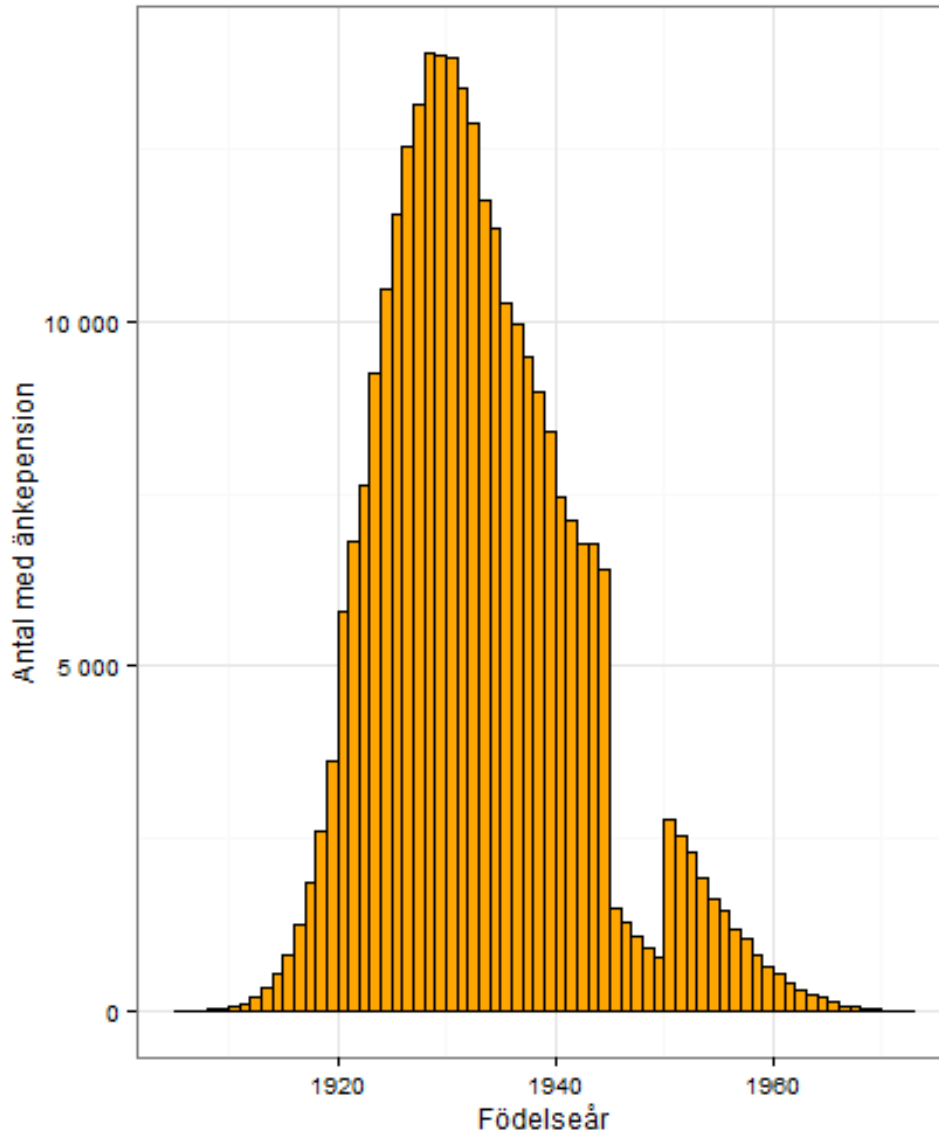
Figur 4: Ålderspyramid på de som i december 2014 fick någon form av efterlevandepension (barnpension exkluderat)

Källa: Pensionsmyndigheten

Figur 5 nedan visar antal kvinnor med änkepension i olika åldrar för 2015. Även här ser vi effekten av regelverket för födda 1945 och senare samt att antalet änkor med änkepension är färre då änkepensionen har samordnats med änkans egen pension vid 65 års ålder (födda 1949).

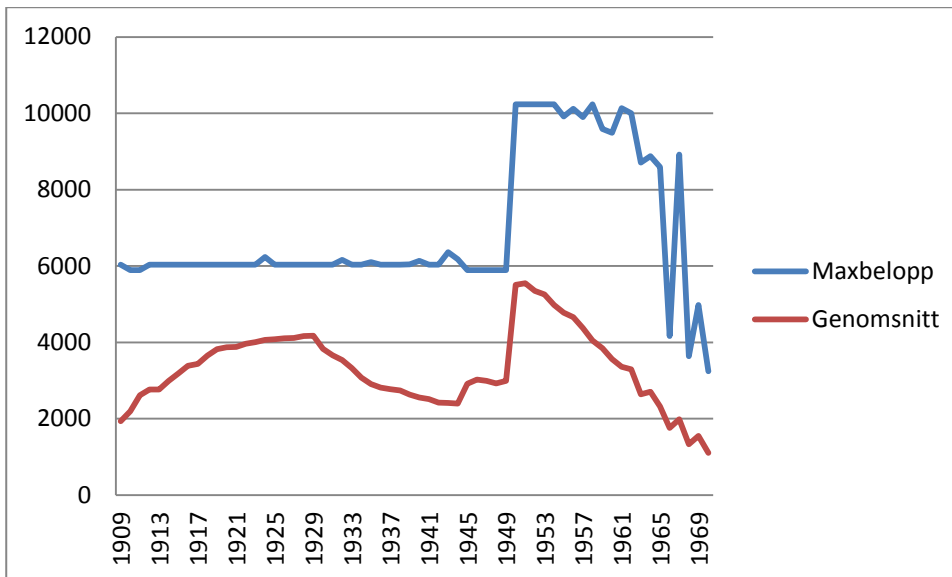
Figur 5: Antal kvinnor med änkepension (inklusive garantipension till änkepension), januari 2015

Figur 6 nedan redovisar maxbelopp och genomsnittligt belopp på utbetald änkepension (inklusive garantipension till änkepension) för januari 2015, för födda 1905-1968.

2016-06-29

Figur 6: Utbetalad änkepension, maximalt utbetalt belopp och genomsnittsbelopp, födda 1905-1968

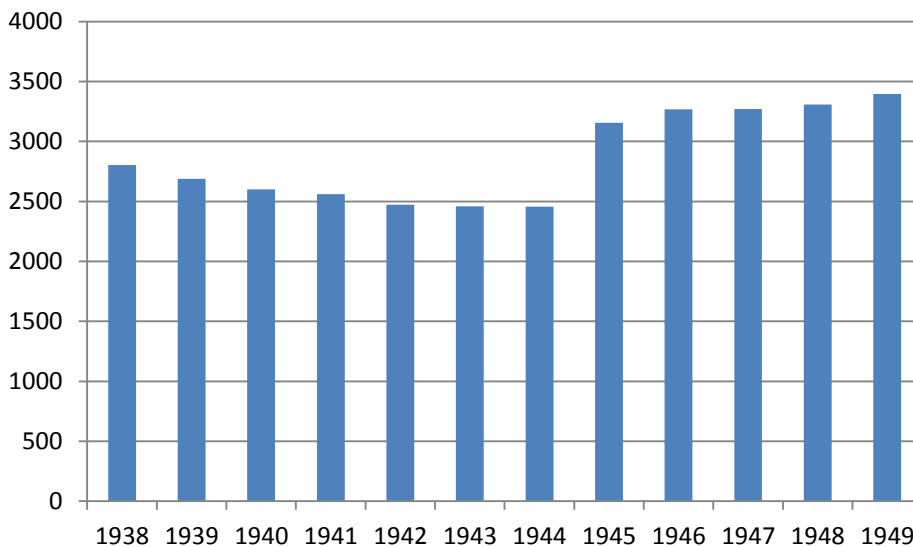

Det högsta beloppet för utbetalad änkepension ligger på drygt 10 000 kronor. Det är i årskullarna 1950-1962 som de högre beloppen ges. Genomsnittsbeloppen ökar ju äldre änkan är, men vid 65 år (födda 1949) sker samordning med ankans egen allmänna pension (dvs. änkepensionen minskas) och därför blir beloppen lägre. För åldrarna under 65 år (dvs. födda 1950 och senare) har dessutom en stor andel änkor garantipension till änkepension pga. dödsfall före 2003, vilket är en del av änkepensionen som inte ges till änkor som är 65 år eller äldre (se bilaga för regelverket). Änkor under 65 år får även ett s.k. "90-procents tillägg" till änkepensionen för dödsfall före 2003, se bilaga för regelverket.

För änkor födda 1949 och tidigare (dvs. pensionärer) är det högsta utbetalda beloppet drygt 6 000 kronor i månaden. Genomsnittsbeloppen för pensionärerna födda 1929-1944 varierar mellan 2 000-4 000 kronor. Variationen kan förklaras av samordningsregler (ingen samordning med ankans egen pension för födda 1929 och tidigare samt successivt sänkt garantinivå för födda 1930-1944).

Vi ser dock en höjning av genomsnittsbeloppen för födda 1945 jämfört med födda 1944. Om vi studerar erhållet genomsnittsbelopp för änkepension för födda 1938-1949 närmre ser vi att snittbeloppet på änkepensionen är högre för dem som är födda 1945 och senare jämfört med de äldre ankorna, se figur 7.

Figur 7: Genomsnittlig änkepension, kvinnor födda 1938-1949⁷

Förklaringen till de högre genomsnittsbeloppen hos de yngre änkor är att dessa inte omfattas av garantiregler (se avsnitt 3). För födda 1945 och senare reduceras hela änkepensionen till noll för en stor del dem som omfattas av samordningsreglerna. Detta medför att yngre änkor som hade änkepension redan 1990, som *inte* omfattas av samordningsreglerna och därför får behålla hela sin änkepension vid pensionering, utgör en relativt stor andel av änkor med änkepension födda 1945 och senare. Dessa drar på så vis upp nivån på genomsnittsbeloppet.⁸

Garantireglerna gör emellertid att änkor födda 1944 och tidigare med relativt låg änkepension fortfarande erhåller denna (låga änkepension) efter samordning med den egna pensionen. Dessa individer drar därför ner nivån på det genomsnittliga beloppet på änkepensionen för de äldre änkor.

Det är dock, som tidigare nämnts, betydligt färre som får änkepension bland de yngre änkor. För mer om regelverket, se föregående avsnitt 3.

I tabell 3 framgår antalet mottagare och medelbelopp för allmän omställningspension (inklusive garantipension till allmän omställningspension) för män och kvinnor. Det är som väntat fler kvinnor än män som är mottagare av omställningspension och antalet mottagare ökar ju äldre de efterlevande är. Medelbeloppet skiljer sig åt mellan män och kvinnor. Totalt sett har männen något högre snittbelopp än kvinnor. Jämfört med änkepensionen är beloppen för omställningspension relativt höga. Det bör dock noteras att omställningspension ges under en begränsad period (ett år om det inte finns efterlevande barn under 18 år) medan rätt till änkepension finns för hela livet (med undantag för omgifte).

⁷ För information om studerad population, se avsnitt 5.1.2.

⁸ Det saknas komplett statistik över hur stor del av änkor i respektive årskull som var änkor före 1990. Tillgänglig statistik går endast tillbaka till år 2003. Utifrån denna kan man dock se att en betydligt större andel av änkor (som erhöll änkepension 2015) födda 1945 hade änkepension 2003 jämfört med födda 1944; 71,1 jämfört med 40,0 procent.

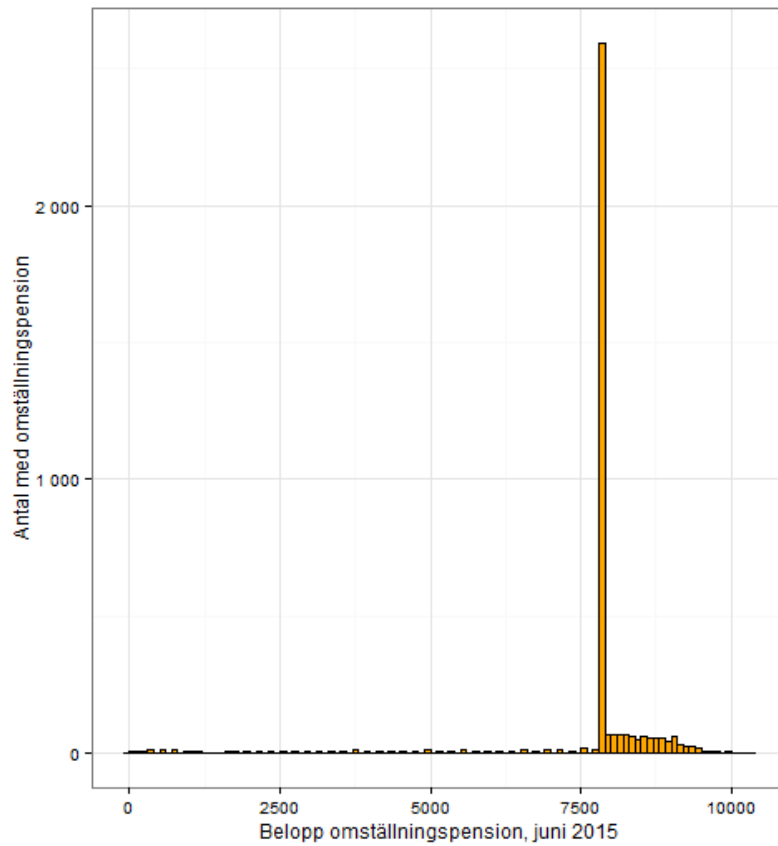
Garantipensionen är ett grundskydd som fungerar som en utfyllnad till omställningspensionen. Full garantipension till omställningspension ges om den avlidna bott i Sverige i hela sitt liv. Årsbeloppet motsvarar 2,13 prisbasbelopp, vilket 2014 var 7 881 kronor per månad. Snittbeloppen som redovisas i tabell 3 nedan ligger således nära garantinivån. Att snitten generellt ligger något under garantinivån beror på att en liten, men signifikant del av de avlidna inte har bott i Sverige hela sitt liv. Se även figur 8 nedan för fördelning av erhållet belopp för omställningspension juni 2015.

Tabell 3: Allmän omställningspension, kvinnor och män i olika åldrar samt medelbelopp per månad i varje intervall. Utbetalning december 2014.

	Antal mottagare		Medelbelopp per mån/kr	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
-29	39	4	7 768	7 438
30-34	68	14	7 601	7 881
35-39	86	39	7 370	7 746
40-44	146	61	7 669	7 375
45-49	252	107	7 716	7 563
50-54	364	172	7 569	7 637
55-59	624	256	7 704	7 671
60-64	1 136	456	7 640	7 727
Samtliga	2 715	1 109	7 646	7 667

Källa: Pensionsmyndigheten

2016-06-29

Figur 8: Belopp omställningspension, juni 2015

Det vanligaste beloppet motsvarar garantnivån (om den avlidne bott i Sverige hela sitt liv), vilket 2 591 personer erhöll. 313 personer erhöll ett lägre belopp än garantnivån och 804 personer erhöll ett högre belopp. Maximalt utbetalt belopp var 10 290 kr.

2016-06-29

5 Analys av änkors pensioner – idag och i framtiden

5.1 Hur mycket bidrar änkepensionen till att höja kvinnors pensioner idag?

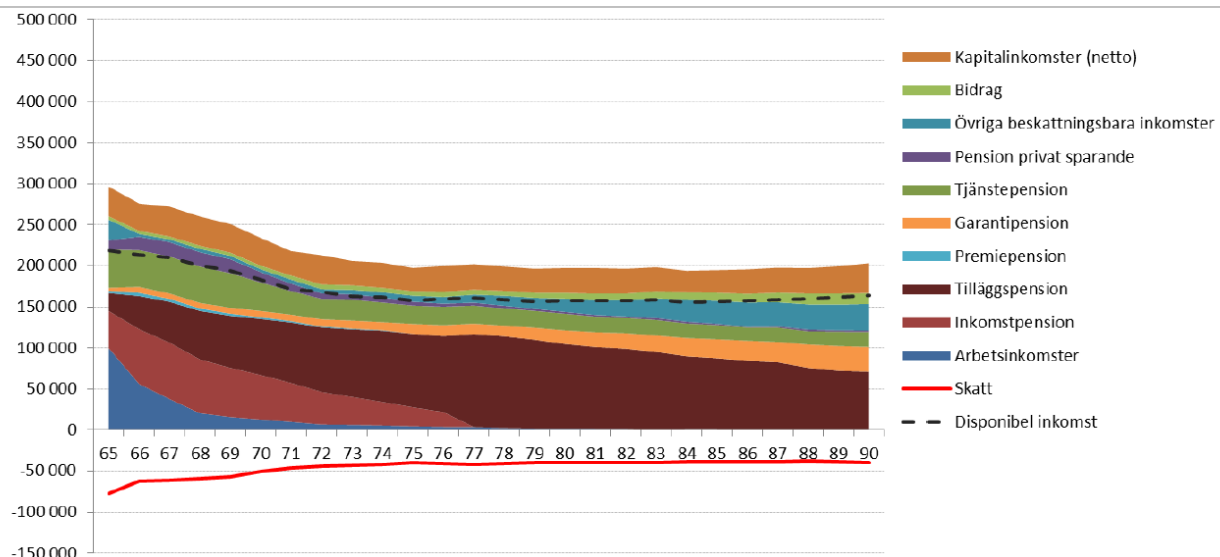
5.1.1 Änkepensionen bidrag till kvinnors disponibla inkomst

Figuren nedan visar en prognos som Pensionsmyndigheten gjorde 2012 för 2014 när det gäller inkomstens sammansättning för personer i olika ålder. Prognosen är en ren framskrivning i FASIT.

Många äldre har andra inkomster än pension av olika slag – till exempel kapitalinkomster och vissa yngre pensionärer har arbetsinkomster. Dock dominerar den allmänna pensionen de äldres inkomster, medan yngres inkomst i huvudsak utgörs av inkomst av förvärvsarbete. Eftersom en del skjuter upp pensionsuttaget till efter 65 år har inte alla som är 65 eller äldre pension.

Den röda kurvan i figuren visar genomsnittlig inkomstskatt i olika åldrar. Nettot av summan av de olika inkomsterna och skatt motsvarar den svarta streckade linjen som är ålderns/årskullens genomsnittliga disponibla inkomst. Disponibel inkomst definieras således som individens sammanlagda beskattningsbara inkomst med tillägg för bostadstillägg och andra hushållsanknutna bidrag efter det att slutlig skatt, exklusive kyrko- och avgiften till andra trossamfund, dragits av. De hushållsanknutna bidragen har fördelats lika mellan de vuxna i hushållet. Kvinnorna har i genomsnitt lägre disponibel inkomst än männen, cirka 14 700 för kvinnor respektive 20 400 för män.⁹

Figur 9: Kvinnors genomsnittliga disponibla inkomst kronor per årskull fördelat på inkomstslag, prognos för år 2014

Kvinnornas snittinkomst är cirka 220 000 kronor per år efter skatt för 65 åringarna, snittinkomsten faller till cirka 160 000 kronor från omkring 75 årsålder och framåt.

⁹ Se rapport Grundskyddet i pensionssystemet, Pensionsmyndigheten (2014) för mäns disponibla inkomst.

Garantipensionens och ”Bidrag” – här främst bostadstillägget – betydelse framgår tydligt. Bilden visar också att garantipensionen och ”Bidrag” är viktigare ju högre ålder pensionären har.

Att änkepensionen – som ingår i ”Övriga beskattningsbara inkomster” har ganska stor betydelse för många kvinnor framgår också. Ju äldre kvinnorna är desto större andel av total inkomst utgör dessa inkomster. Det bör dock noteras att även individuellt pensionssparande ingår i posten, men för kvinnor utgör individuellt pensionssparande en mindre del av inkomsten. Även efterlevandepensioner från tjänstepensioner ingår i denna post.

5.1.2 Kvinnors pensioner för olika civilstånd, födda 1938-1949

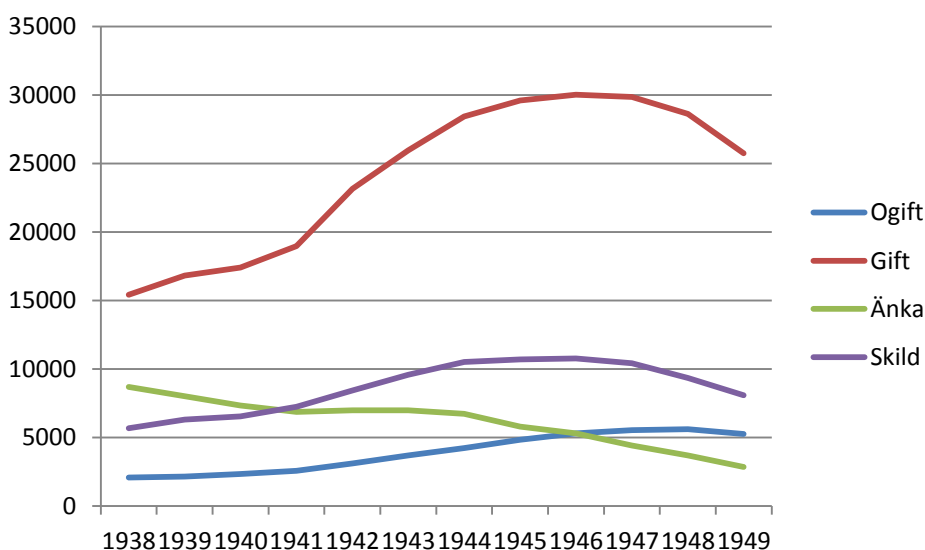
Nedan beskrivs kvinnors pensioner 2015 för födda 1938-1949. Urvalet avser kvinnor födda i Sverige som har inkomstgrundad pension eller garantipension.

Att vi endast studerar födda i Sverige är för att utrikes födda i större utsträckning kan förväntas ha pensioner från andra länder, vilket vi inte har tillgång till i vår analys. Genom att bara studera inrikes födda kan vi studera om sysselsättningsmönster tycks förändras över tid genom att studera pensionsinkomster och prognoser för olika årskullar. Sådana jämförelser är intressanta mot bakgrund av de motiv som förelåg avskaffandet av änkepensionen. Jämförelsen är svårare att göra om vi även skulle studera utrikes födda. Att studera hela befolkningen är dock önskvärt att göra i en fortsatt analys, se avsnitt 7.

För att begränsa beskrivningen till kvinnor som i varje fall till viss del omfattas av det ”nya” pensionssystemet är den äldsta åldersgruppen född 1938. Årskullar födda 1937 eller tidigare har fått sin ålderspension beräknad helt enligt det gamla systemets regler. Vidare beskrivs de födda före 1945 separat från de som är födda 1945-1949. Skälet till denna uppdelning är att kvinnor födda 1945 eller senare har begränsade möjligheter att erhålla änkepension (se avsnitt 3 samt bilaga för mer om regelverket).

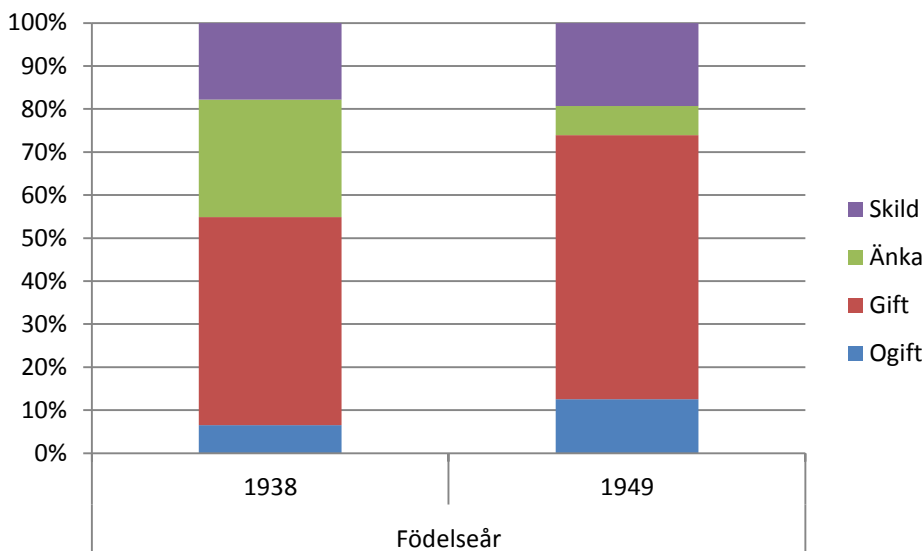
Figur 10 nedan visar antal kvinnor inom respektive civilstånd.

Figur 10: Antal inom respektive civilstånd, kvinnor födda 1938-1949

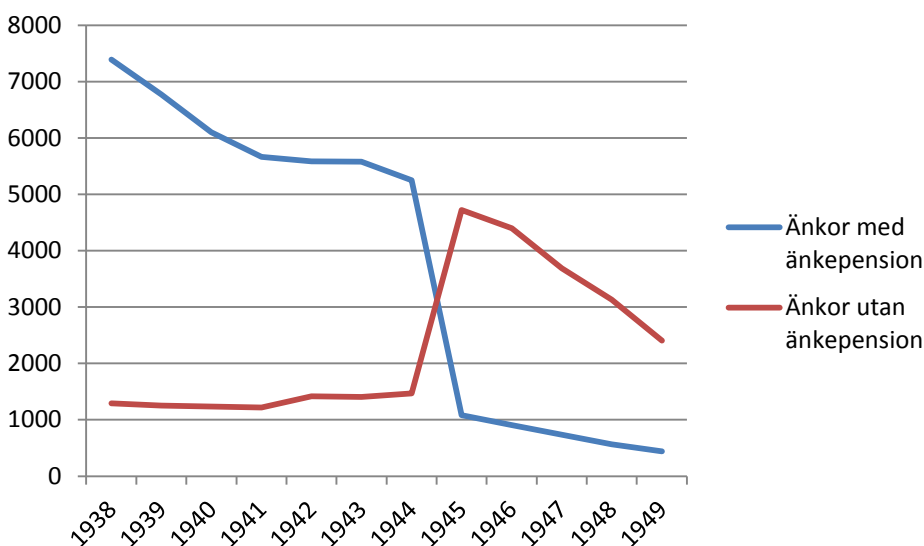
Vi ser att de flesta kvinnor är gifta, vilket gäller för samtliga årskullar. Figur 11 visar fördelning över civilstånd för födda 1938 respektive 1949. Som förväntat är större andel av den äldre årskullen änkor.

Figur 11: Fördelning civilstånd, kvinnor födda 1938 och kvinnor födda 1949

Figur 12 nedan visar antal änkor med och utan änkepension för årskullarna 1938-1949. Det bör noteras att i gruppen ”änkor utan änkepension” ingår änkor som har haft rätt till änkepension men där beloppet reducerats helt efter samordning med inkomstpensionen/tilläggs pensionen.

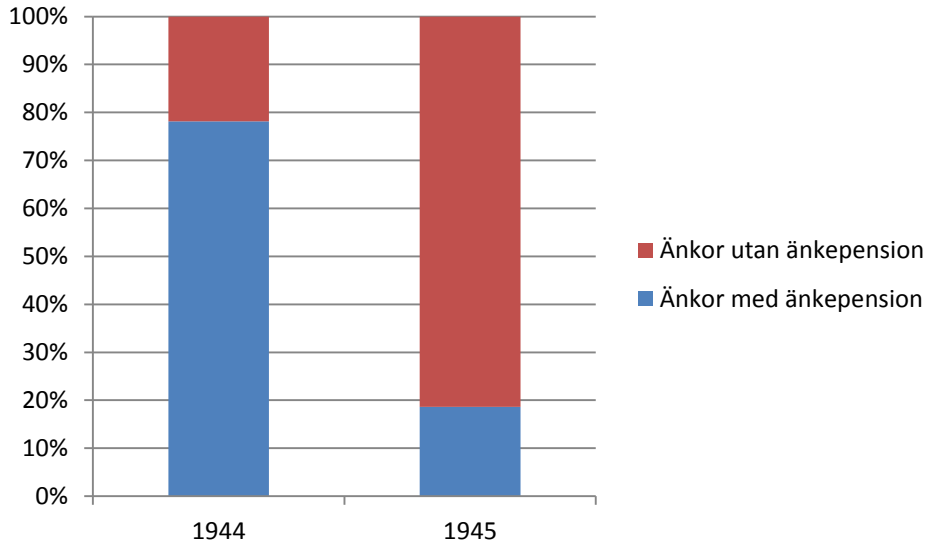
Figur 12: Antal änkor med respektive utan änkepension, kvinnor födda 1938-1944

Andelen änkor med änkepension av totala gruppen änkor minskar som förväntat över tid. För födda 1938 har 85,1 procent av änkorerna änkepension. För födda 1949 är det endast 15,5 procent som har änkepension. Det är dock särskilt intressant att studera brytpunkten mellan födda 1944 och 1945. För änkor födda 1944 har 78,1 procent

änkepension, för änkor födda 1945 har endast 18,6 procent änkepension, se figur 13 nedan.

Figur 13: Andel änkor med och utan änkepension (ÄP), kvinnor födda 1944-1945

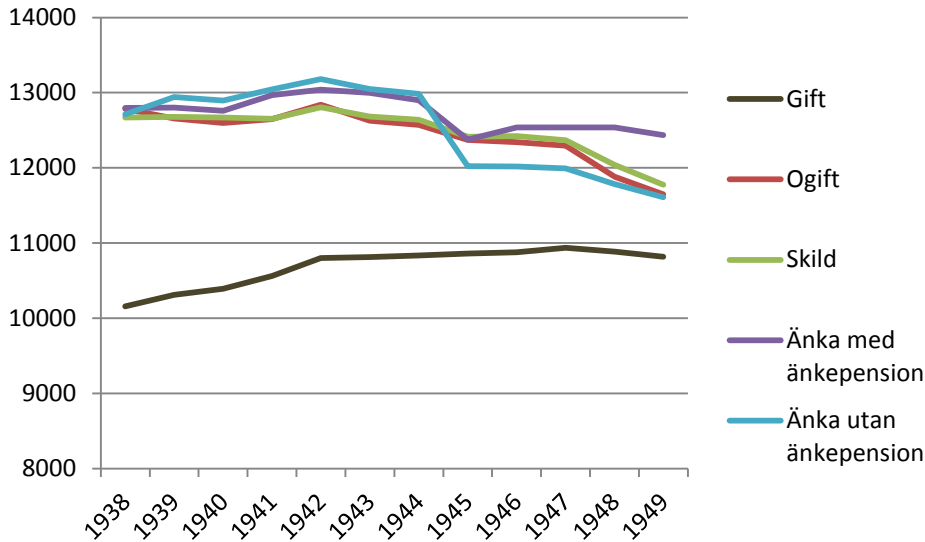

Nedan beskrivs kvinnors genomsnittliga pensioner för födda 1938-1949. Med pension avses inkomstpension, ATP, premiepension, GARP, övriga ersättningar (efterlevandepension för premiepension, äldreförsörjningsstöd och särskild efterlevandepension), änkepension samt bostadstillägg. Änkorna har delats upp i två grupper: de som har änkepension och de som inte har änkepension.

För födda 1938-1944 har änkorna (med och utan änkepension) i genomsnitt högst pension jämfört med gifta, skilda och ogifta kvinnor i samma ålder, se figur 14A. Skillnaden är dock inte så stor mellan grupperna, med undantag för gifta kvinnor som har betydligt lägre pension än övriga. För födda 1945-1949 ser vi större skillnader mellan pensionerna och att änkor med änkepension har högre pension än övriga för födda 1946 och senare.

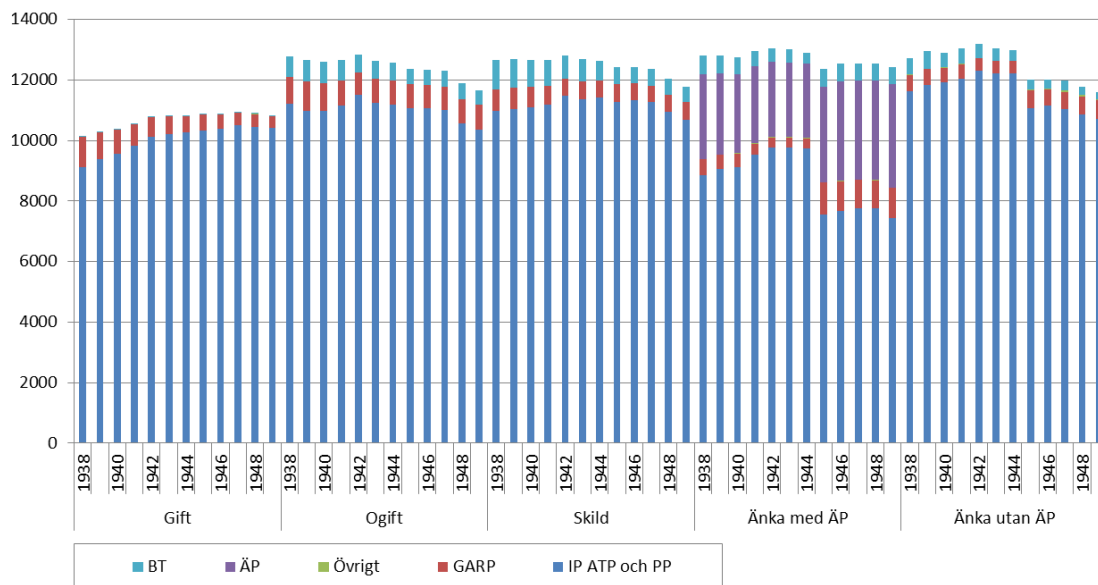
2016-06-29

Figur 14A: Genomsnittlig pension för kvinnor födda 1938-1949, inklusive bostadstillägg

I figur 14B ser vi pensionens sammansättning för de olika civilståndet och årskullarna.

Figur 14B: Genomsnittlig pension för kvinnor födda 1938-1949, inklusive bostadstillägg

Något som kan tyckas märkligt är att de yngre änkor har en lägre genomsnittlig inkomstgrundande pension, vilket gäller både för änkor med och utan änkepension. Detta kan dock förklaras av den s.k. "garantiregeln" för änkepension som gäller för änkor födda fram t.o.m. 1944 (se tidigare avsnitt 3).

Garantiregeln innebär att för födda 1944 så ska änkans inkomstgrundade pension tillsammans med änkepensionen motsvara 50 procent av änkans och den avlidne makens sammanlagda inkomstgrundade pension (änkepensionen kan dock aldrig bli större än 40 procent av makens inkomstgrundade pension).

För födda 1945 och senare saknas dock en sådan garantiregel. Det innebär att det sker ett skifte i grupperna "änkor med änkepension" respektive "änkor utan änkepension" mellan dessa årskullar. Det finns med andra ord en stor grupp kvinnor födda 1945 som *skulle* fått änkepension om de vore födda 1944, men eftersom de är födda året efter så hamnar de nu i gruppen "änkor utan änkepension" pga. för hög inkomstgrundad pension. För änkor födda 1944 krävdes det *ännu* högre egen pension för att inte vara berättigad till änkepension, vilket innebär att de "nya" änkorna i gruppen "änkor utan änkepension" sänker gruppens snitt för inkomstgrundad pension för födda 1945 jämfört med födda 1944.

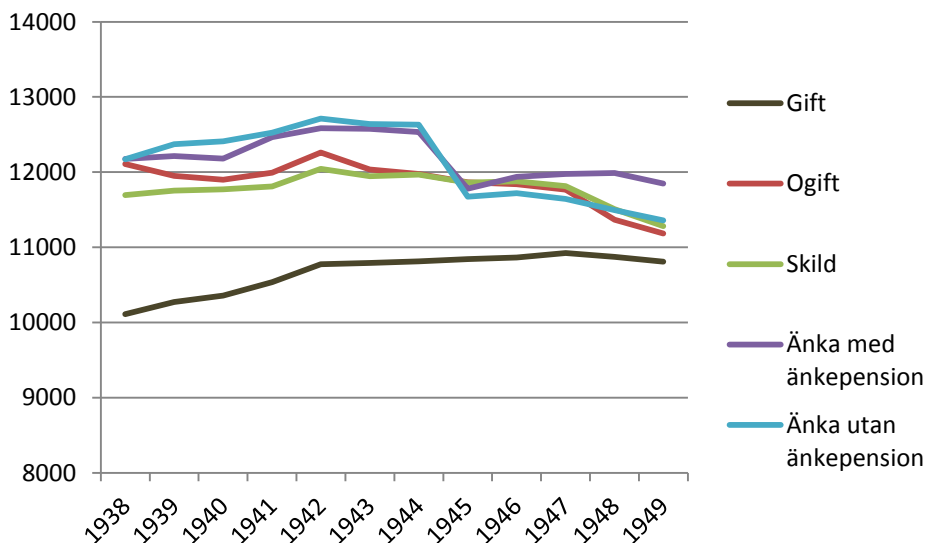
På motsvarande sätt sänks snittet på den inkomstgrundade pensionen för gruppen "änkor med änkepension"; för födda 1944 så kunde änkans egen pension vara relativt hög men änkan kunde med hjälp av garantiregeln fortfarande få änkepension. För födda 1945 och senare krävs lägre pension för att fortfarande ha rätt till änkepension.

En annan förklaring till de lägre genomsnittsbeloppen i inkomstgrundad pension är att änkorna födda 1945 och senare enligt regelverket endast har rätt till änkepension beräknad på makens inkomstgrundade pension som tjänades in t.o.m. 1989. Detta ger samma effekt för garantiregeln; den låga änkepensionen gör att endast änkor med låg egen inkomstgrundad pension fortfarande har rätt till änkepension efter samordning med den egna pensionen.

Som beskrivs i avsnitt 4 ser vi här att snittet för änkepensionen är högre för änkorna födda 1945 och senare. De som har varit änkor sedan 1990 behåller änkepensionen oavkortat utan samordning med änkans egen pension. Detta höjer snittet för änkepensionen för födda 1945 och senare, eftersom de som var änkor före 1990 utgör en större del av gruppen. Detta påverkar dock inte de förändringar i den genomsnittliga inkomstpensionen som snarare förklaras av garantiregeln och att de yngre änkornas änkepension beräknas på färre intjänandeår.

Exkluderas bostadstillägget blir skillnaderna i genomsnitt mindre mellan gifta och övriga, i synnerhet för kvinnor födda 1945-1949, se figur 15 nedan.

Figur 15: Genomsnittlig pension för kvinnor födda 1938-1949, exklusive bostadstillägg

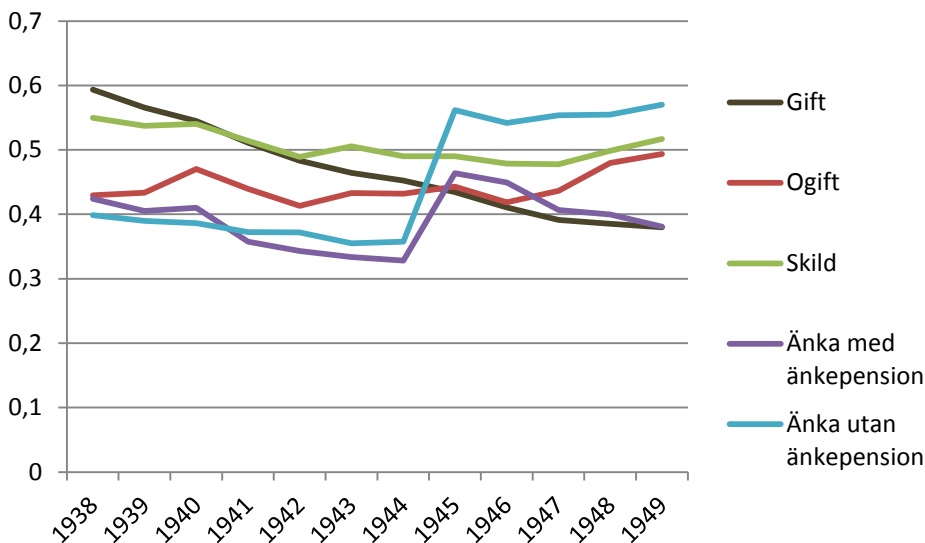

2016-06-29

Om man ser till andel av de olika grupperna som har garantipension till ålderspension varierar detta stort mellan olika årskullar, främst när de gäller änkorna, se figur 16. Det syns ett tydligt skifte mellan 1944-1945, vilket förklaras av skiljelinjen i beräkning av änkepension går vid dessa årskullar. Änkor utan änkepension har störst andel garantipensionärer för födda 1945 och senare.

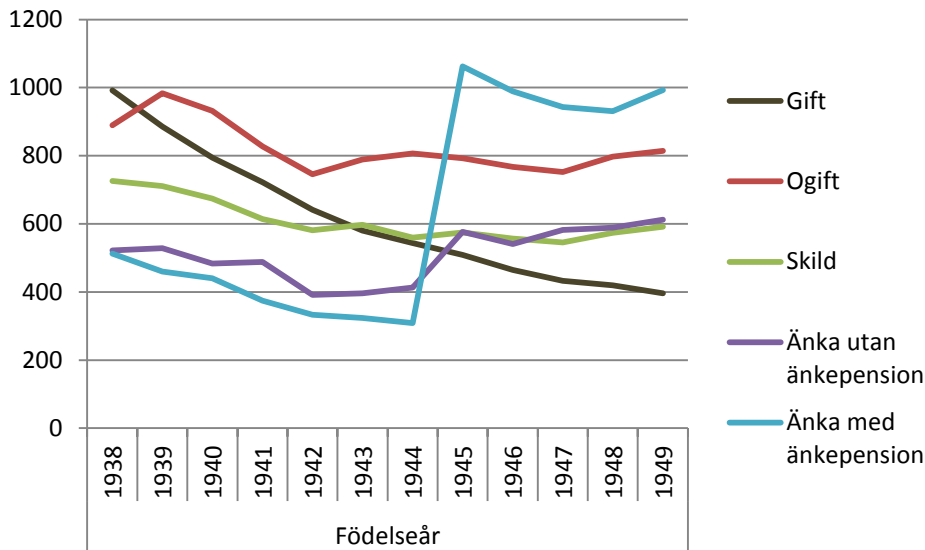
Det bör noteras att garantipension minskas av änkepension och inkomstgrundad pension. För änkor födda före 1945 har änkepension och inkomstgrundad pension helt reducerat bort garantipension för relativt stor andel av dessa kvinnor.

Figur 16: Andel med garantipension till ålderspension, kvinnor födda 1938-1949

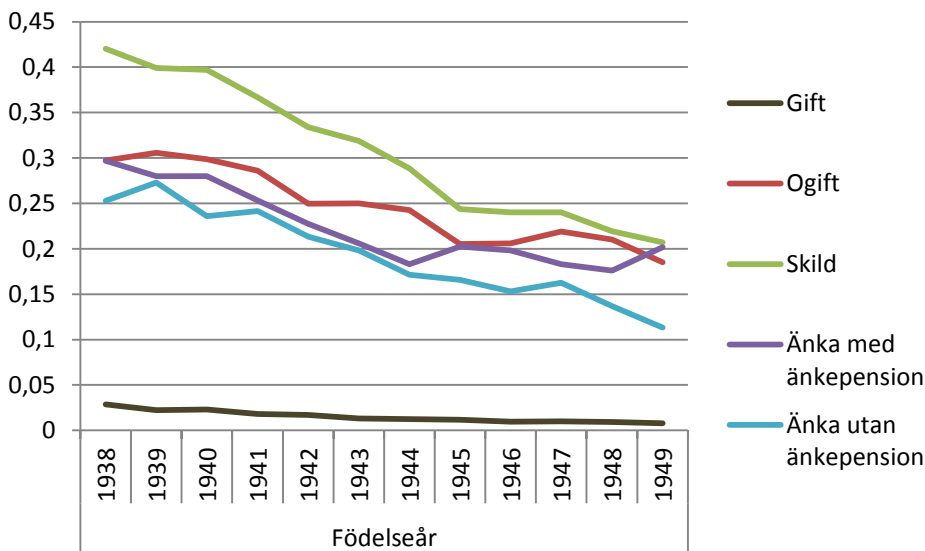
Om man ser till snittbelopp sker det ett skifte mellan änkor födda 1944 och födda 1945 med änkepension; de yngre får betydligt större belopp än de äldre, se figur 17 nedan. För födda 1945 och senare har änkorna med änkepension störst genomsnittligt belopp garantipension. Snittbeloppet ökar även för änkorna utan änkepension mellan födda 1944 (och tidigare) och födda 1945 (och senare). När det gäller änkorna med änkepension är en trolig förklaring att flertalet av de änkorna med änkepension födda 1945 och senare som har omfattats av samordningsreglerna har väldigt låg inkomstgrundad pension (annars skulle änkepensionen reducerats helt). Har de dessutom låg änkepension drar detta upp snittbeloppet för garantipension för gruppen. För att närmre förklara orsaken till den kraftiga ökningen mellan födda 1944 och 1945 krävs dock mer ingående studier av data, vilket inte har varit möjligt att genomföra inom ramen för den här förstudien. Det bör noteras att vi i figur 17 ser snittbelopp för garantipension fördelat på samtliga inom varje civilståndsgrupp, dvs. även personer som inte erhåller garantipension. För snittbelopp för dem som erhåller garantipension ser vi endast en ökning för änkorna med änkepension för födda 1945 och senare, se figur 30 bilaga.

Figur 17: Snittbelopp garantipension, kvinnor födda 1938-1949

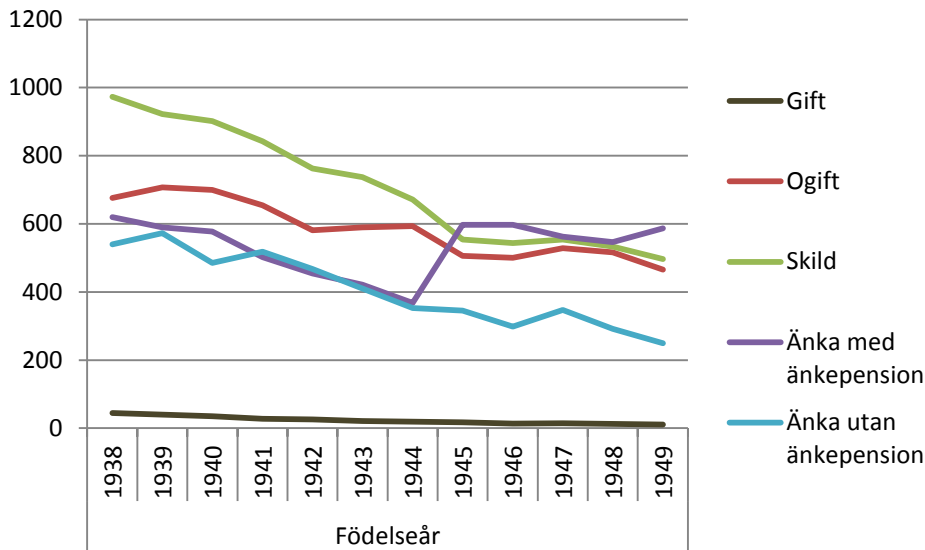
När det gäller bostadstillägg är förmånen vanligast förekommande bland skilda, för de yngre årskullarna är det dock liten skillnad mellan skilda, ogifta och änkor med änkepension. Inte heller är det någon stor skillnad vad gäller andel som har bostadstillägg mellan dessa grupper och änkor utan änkepension, men andelen är något lägre hos de senare. Bland gifta är bostadstillägg ovanligt, se figur 18.

Figur 18: Andel med bostadstillägg, kvinnor födda 1938-1949

Om man ser till snittbelopp sker det dock ett skifte mellan födda 1944 och födda 1945 med änkepension; de yngre får betydligt större belopp än de äldre, se figur 19.

2016-06-29

Figur 19: Snittbelopp bostadstillägg, kvinnor födda 1938-1949

För födda 1945 och senare har änkor med änkepension störst genomsnittligt belopp bostadstillägg, ett mönster som vi känner igen från erhållet belopp med garantipension (figur 17 ovan). Som tidigare nämnts krävs det närmare studier av data för att förklara skiftet i belopp som vi ser hos änkor med änkepension för födda 1944 och tidigare respektive födda 1945 och senare. Se bilaga för snittbelopp för dem som erhåller bostadstillägg (där ser vi också att snittbeloppet för änkor med änkepension påverkas för födda 1945 och senare).

5.1.3 Männens pensioner, födda 1938-1949

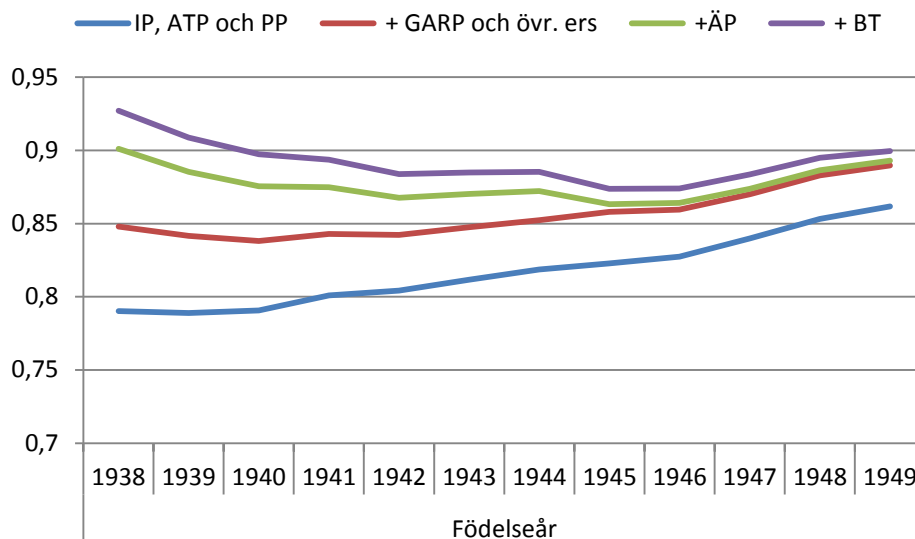
Gifta män, änklingar och skilda män ligger på ungefär samma pensionsnivåer i genomsnitt, ogifta män har dock betydligt lägre pensioner än övriga för samtliga årskullar. Detta kan jämföras med att gifta kvinnor är den grupp som i genomsnitt har lägst pension än övriga. Inklusiv bostadstillägg har änklingar högst pensioner, vilket även gäller exklusive bostadstillägg för samtliga åldrar utom för män födda 1949. Se bilaga för diagram.

När det gäller andel med bostadstillägg och garantipension är även här mönstret annorlunda för männen jämfört med kvinnorna. Skillnaderna mellan de olika grupperna är generellt mindre och varierar även mindre över årskullar. Ogifta har i större utsträckning än övriga bostadstillägg och garantipension, se bilaga för diagram.

5.1.4 Kvinnors pensioner i förhållande till mennens

Diagrammet nedan visar kvinnors pensioner som andel av mennens. Den blå linjen visar kvinnors pension som andel av mennens om man endast ser till inkomstgrundad pension. Kvoten ökar ju yngre årskull vi studerar, vilket visar på kvinnornas ökade sysselsättning och pensionsgrundade inkomster över tid.

Figur 20: Kvinnors genomsnittliga pension som andel av männens, födda 1938-1949

Om man även inkluderar garantipension och övriga ersättningar (särskilt efterlevandepension, efterlevandepension från premiepension och äldreförsörjningsstöd), se röd linje, ger även denna en stor utjämningsseffekt. Effekten blir dock mindre ju yngre årskullar som vi studerar. Inkluderas änkepensionen, se grön linje, jämnar denna ut pensionerna i relativt stor utsträckning fram till och med födda 1944. Änkepensionen ökar kvoten pension kvinnor/män med mellan 2-5 procentenheter beroende på årskull. För yngre årskullar födda 1945 och senare ger änkepensionen endast marginell påverkan på gapet (den ökar kvoten med ca 0,3-0,5 procentenheter). Bostadstillägget, lila linje, minskar också gapet i pension mellan män och kvinnor, men denna utjämnings minskar också över tid.

Eftersom både garantipension, änkepension och bostadstillägg påverkas av individens egna inkomster är det förväntat att utjämnings av dessa minskar när den inkomstgrundade pensionen ökar för kvinnorna. Änkepensionen är dock avvikande i den mening att grunden för änkepension beräknas olika för olika årskullar, vilket också tydliggörs i "hoppet" i kurvan mellan födda 1944 och 1945. Vi ser även att minskningen av änkepensionens betydelse på utjämnings av pensionsgapet inte kompenseras av en motsvarande ökning i bostadstilläggets och/eller garantipensionens påverkan.

I figuren beaktas inte effekter av den skatteutgift som man kan anse att den låga beskattningen av låga pensionsbelopp utgör. Skatten på låga pensionsinkomster är sedan några år lägre än skatten för motsvarande låga arbetsinkomster – åtminstone den skillnaden kan anses utgöra en skatteutgift. Skulle skatteutgiften beaktas skulle kvinnornas genomsnittliga pension som andel av männens öka. Figuren saknar också information om tjänstepensioner – skulle tjänstepension beaktas skulle kvinnornas pension som andel av männens minska.¹⁰

¹⁰ Se Ds 2016:19 avsnitt 2.

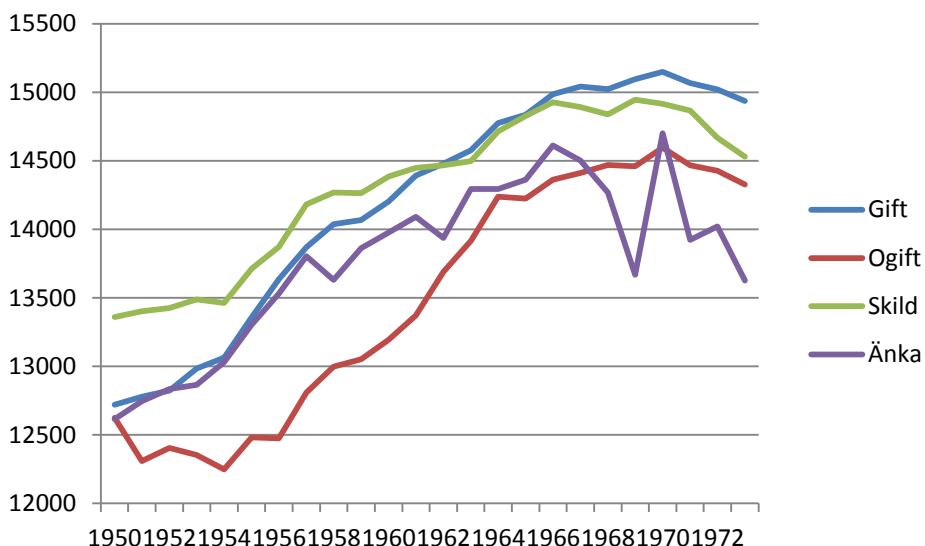
5.2 Vilken pension kommer kvinnor (änkor) att ha när änkepensionen fasats ut?

5.2.1 Kvinnors pensionsprognoser för olika civilstånd, födda 1950-1973

I analysen nedan studerar vi kvinnor födda 1950-1973. Vi studerar endast personer födda i Sverige som har en prognos större än noll och som inte tagit ut allmän pension. I prognosen ingår inkomstpension/tilläggspension, premiepension och garantipension. Garantipensionen är beräknad utifrån registrerat civilstånd, dvs. har gifta personer lägre belopp på sin garantipension än ogifta. Vi utgår från alternativ pensionsålder istället för att anta pension vid 65 års ålder. Detta för att rensa för effekten som en ökad förväntad livslängd har på pensionen för de yngre årskullarna. De mönster som redovisas nedan kvarstår dock om man utgår från en pensionsålder på 65 år.

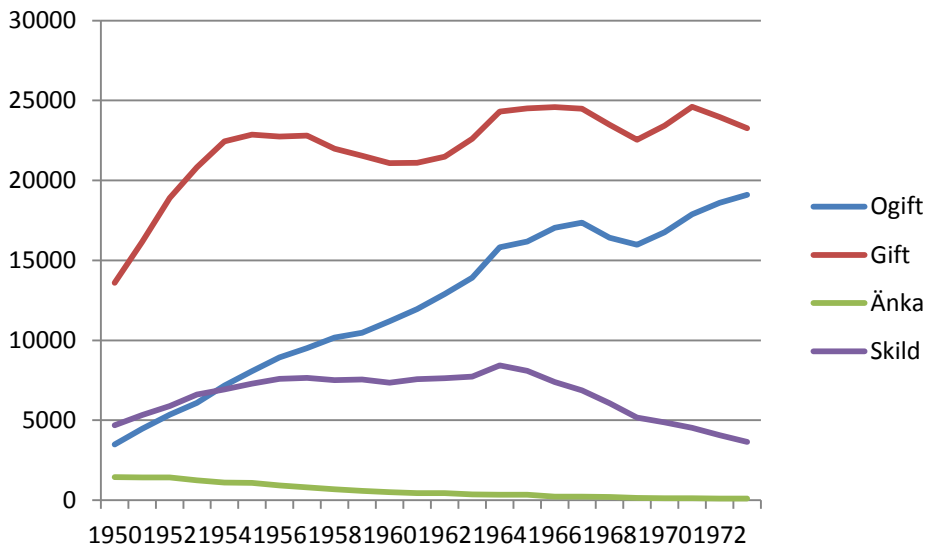
För födda 1950-1961 är det skilda som har högst pensionsprognos, för födda 1962 och yngre är det gifta som har störst prognos, se figur 21. Ogifta kvinnor har generellt låga prognoser. För årskullar födda 1950, 1968-1969, 1971-1973 har änkor lägst pensioner.

Figur 21: Pensionsprognos alternativ pensionsålder, kvinnor födda 1950-1973

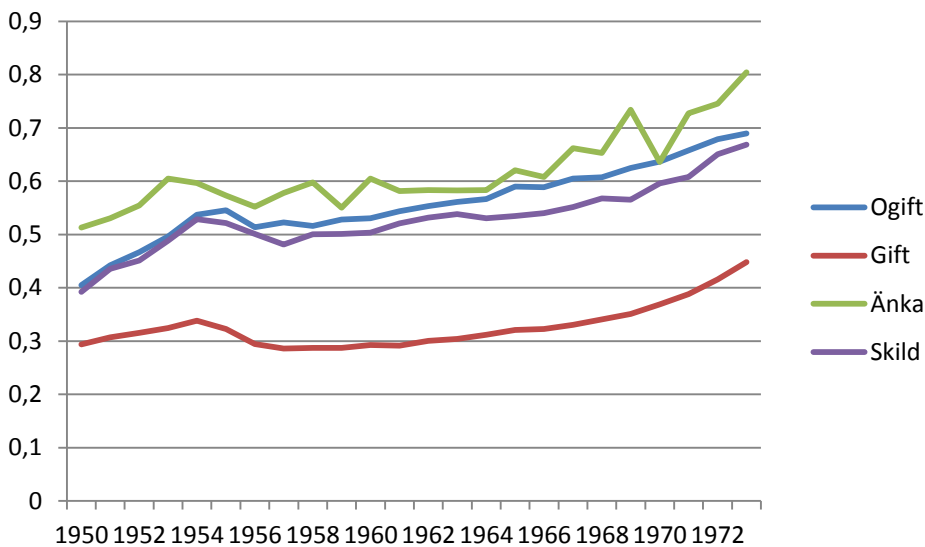

Antalet kvinnor inom de olika grupperna (civilstånden) varierar stort med kvinnans ålder, se figur 22 nedan. Antalet änkor är få bland de yngre årskullarna, för kvinnor födda 1960 eller senare är det färre än 500 änkor inom varje årskull. För födda 1973 är knappt 100 kvinnor änkor.

2016-06-29

Figur 22: Antal inom respektive civilstånd, kvinnor födda 1950-1973

En större andel av änorna har prognos för garantipension än övriga grupper. Det gäller för samtliga årskullar förutom födda 1970, se figur 23 nedan. Skillnaderna mellan änkor, ogifta och skilda är dock förhållandevis små. Särskilt anmärkningsvärt är den låga andelen gifta kvinnor med garantipension i pensionsprognosen, se avsnitt 7 för vidare diskussion om detta.

Figur 23: Andel pensionssparare med prognosticerad garantipension, kvinnor födda 1950-1973

5.2.2 Mäns pensionsprognoser för olika civilstånd, födda 1950-1973
När det gäller mäns prognoser har gifta män högst prognos förutom för de äldsta årskullarna födda 1950 och 1951 där änkingarna har högst pensionsprognos. Till skillnad från kvinnorna har änkingarna relativt hög prognos även bland de yngre. Det är dock väldigt få änkingar bland de studerade årskullarna, bland årskullarna födda 1968 och senare är det färre än 100 män per årskull som är änkingar. Liknande som för kvinnorna har ogifta män lägst prognos. Se bilaga för diagram.

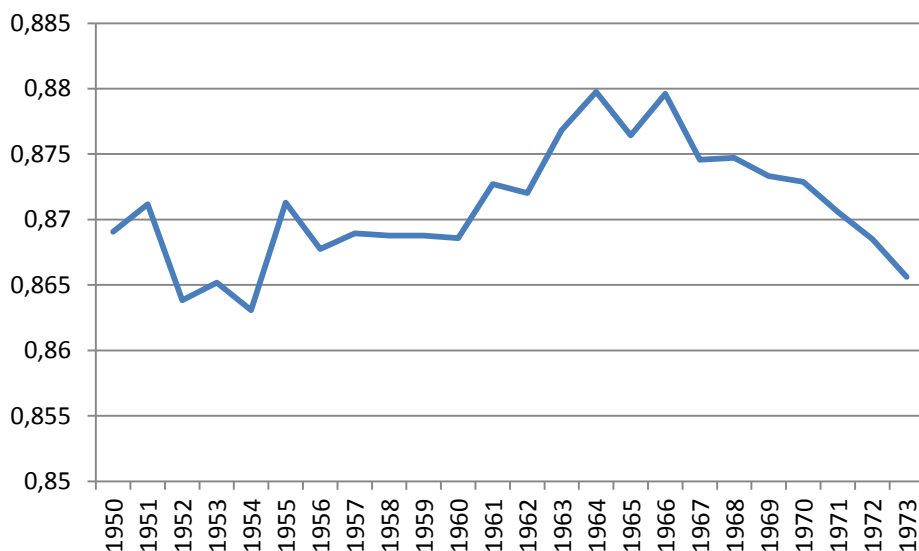
Till skillnad från kvinnorna har ogifta män garantipension i sin prognos i högre utsträckning än övriga grupper, vilket gäller för samtliga årskullar, se bilaga för diagram.

5.2.3 Kvinnors pensionsprognoser i förhållande till mäns

När det gäller kvinnors genomsnittliga pensionsprognos som andel av mäns varierar denna för olika årskullar och det går inte att se något tydligt mönster, se figur 24. Män och kvinnor födda 1964 och 1966 har minst skillnad i pensionsprognoser, kvinnornas pensionsprognos är ca 88 procent av mäns. Notera dock skalan på diagrammet (y-axeln börjar inte på 0 utan 0,85); skillnaderna är relativt små mellan de olika åren. För födda 1952 och 1954 med störst skillnad i pensionsprognoser mellan kvinnor och män är kvinnornas genomsnittliga pensionsprognos drygt 86 procent av mäns.

Det bör dock noteras att prognosen inte tar hänsyn till framtida sjukskrivningar och deltidsarbete etc. Annorlunda uttryckt antas samma beteendemönster hos män och kvinnor, vilket vi historiskt har sett inte är fallet. Kvoterna är sannolikt därför en överskattning på kvinnors framtida pensioner i förhållande till mäns.

Figur 24: Kvinnors genomsnittliga pensionsprognos som andel av mäns, födda 1950-1973

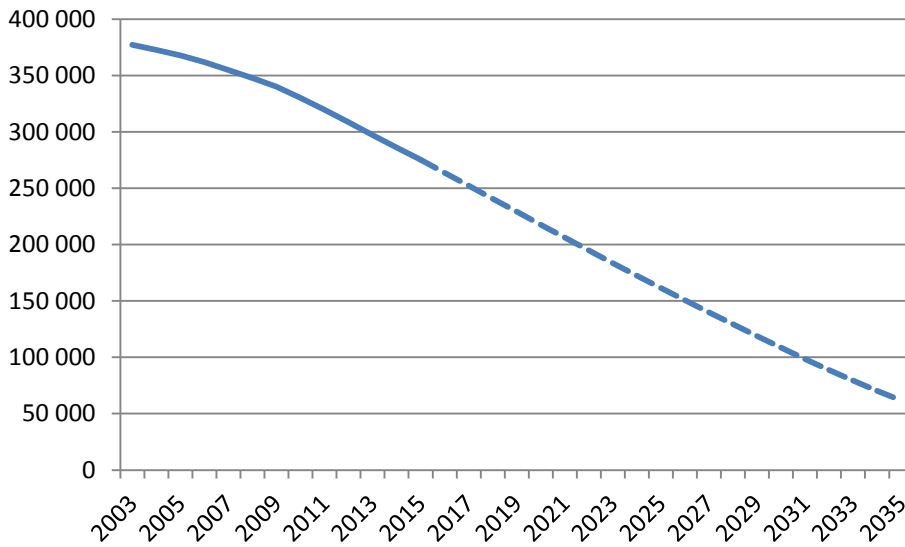
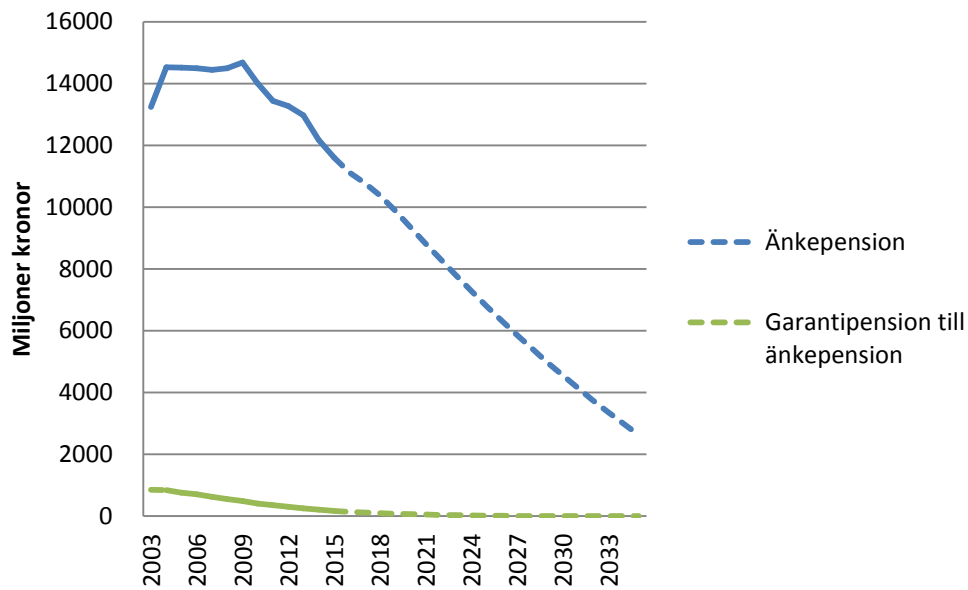

5.2.4 Utfasning av änkepensionen – långsiktig prognos

Även om änkepensionen har avskaffats finns det fortfarande ett visst inflöde till änkepensionen. 2015 var antalet som fått beslut om änkepension som fyllt 65 år 14 700 stycken. Det kan dock vara en stor del av den gruppen som i slutändan inte får någon änkepension när änkepensionen har samordnats med ankans egen pension.

Det finns således ett visst inflöde men netto pågår ett utflöde från ersättningen. Totala antalet änkepensioner minskar med ca 11 000 personer varje år. Figur 25 och 26 visar att prognosen är stadigt nedåtgående (heldragen linje visar utfall och streckad linje, från 2016 och framåt, visar prognos). Prognosen för åren efter 2020 bygger på grova antaganden om utvecklingen av inkomstindex. Det antas att det inte blir någon ny balansering efter 2019 när den nuvarande balanseringsperioden beräknas upphöra.

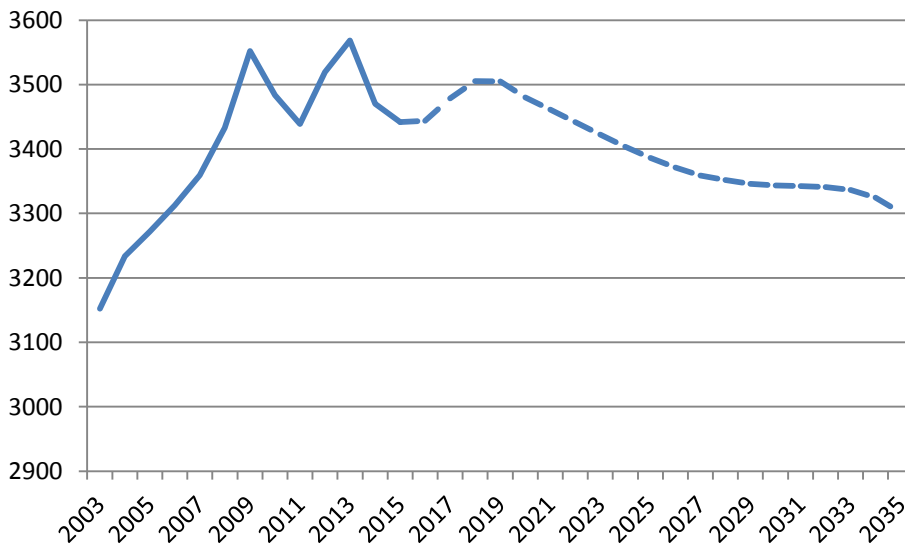
2016-06-29

Figur 25: Antal änkepensioner per år (december)**Figur 26: Kostnad för änkepension per år (december)**

Även snittbeloppen minskar över tid, se figur 27 nedan.

2016-06-29

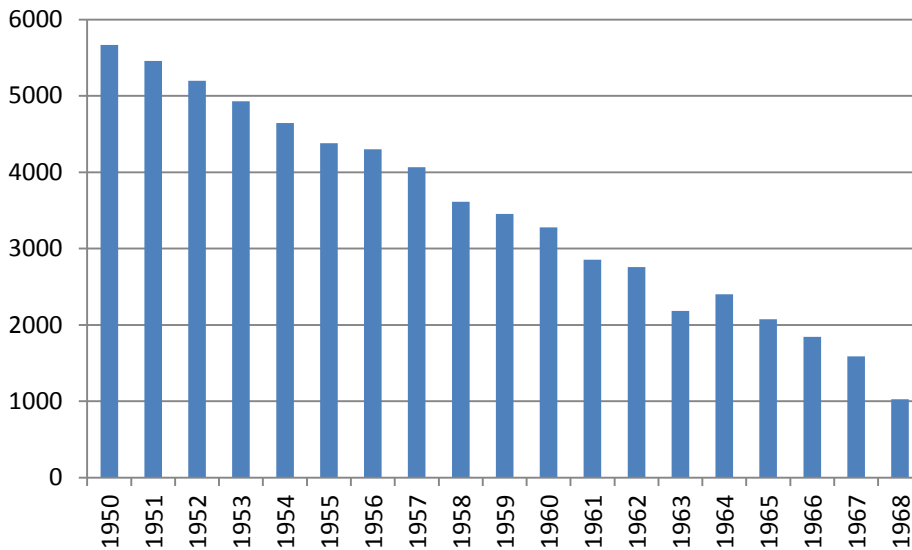
Figur 27: Snittbelopp per månad för änkepension (exklusive garantipension till änkepension)

Snittbeloppen förväntas öka fram till 2018 för att därefter minska något. Variationen vi ser beror dels på balansering (nedgångarna 2010, 2011 och 2014 och uppgångar därefter) men också ojämna utveckling av inkomstindex. Vid 2010 blev det dessutom en "trendändring" då födda 1945 fyllde 65 år. Sedan 2010 har de få kvinnor som får behålla änkepensionen efter 65 år oftast blivit änkor tidigt och får därmed behålla änkepensionen oavkortat (vilket vi även såg i figur 7 i avsnitt 4). För resterande (flertalet) samordnas änkepensionen bort vid 65 års ålder.

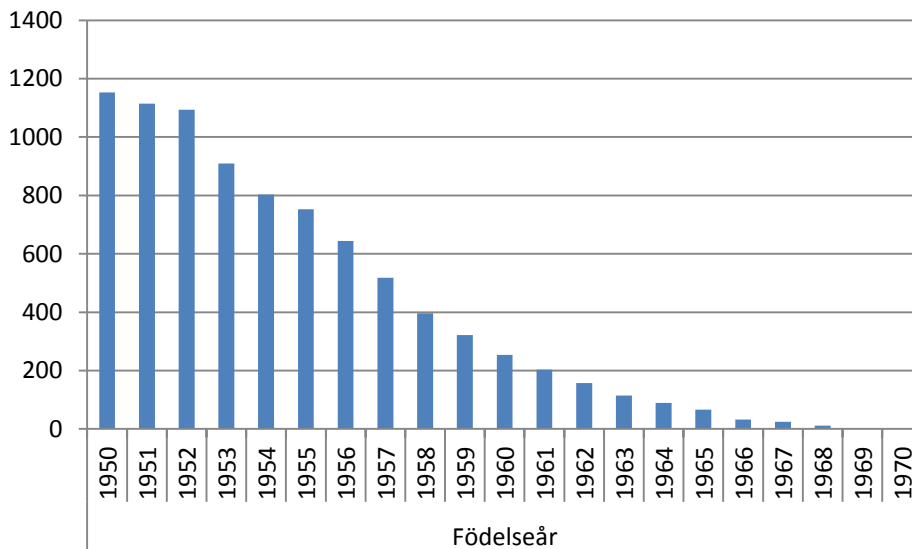
I figur 28 ser vi snittbeloppen för änkepension för kvinnor födda 1950-1973 som har pensionsprognos (enligt de kriterier som anges i 5.2.1). Snittbeloppen är avtagande med änkornas ålder.

Figur 28: Snittbelopp för änkepension exklusive garantipension till änkepension för födda 1950-1968¹¹

Antal kvinnor med änkepension minskar ju yngre kvinnorna är, se figur 29.

Figur 29: Antal kvinnor med änkepension, kvinnor födda 1950-1973

Vi har inte utifrån individernas prognoser beräknat vilka som kommer att behålla änkepension efter samordning med inkomstgrundad pension. Detta beror dels på att det idag inte finns ett regelverk för hur man ska samordna änkepension med inkomstgrundad pension för individer som födda 1954 eller senare (det kan noteras att dessa ju inte har fyllt 65 än så ett sådant regelverk behöver inte vara på plats ännu). Man kan visserligen anta att de flesta som inte var gifta i början av 1990 kommer att få sin änkepension helt reducerad efter samordning med änkans inkomstgrundade pension. Vi har dock inte inom ramen för denna studie haft tid att analysera när individerna har gift sig, men man kan anta att de är färre ju yngre årskullar som studeras.

¹¹ Färre än fem personer hade änkepension för födda 1969-1970.

6 Behov av omställningspension för äldre?

Vid dödsfall ges ingen omställningspension om den efterlevande är 65 år eller äldre. Om maken också var pensionär ges inte heller tjänstegruppliv (TGL) från avtalsförsäkring via arbetet. Således kan man säga att äldre är sämre skyddade vid dödsfall än vad yngre är. Särskilt gäller detta naturligtvis för den allt större gruppen äldre som inte kommer att kunna få änkepension.

Motivet till att inte ge omställningspension över 65 år anges dock tydligt i förarbetena till lagstiftningen. Skälen var följande:

- Inget behov av att anpassa arbetsförhållandena.
- Normalt inte behov att förändra bostadsförhållandena. Dessutom möjlighet till bostadsstöd (tillägg) för pensionärer.
- Dödsfall i yngre ålder ofta är mindre förutsebart och därigenom i högre grad leder till omställningsproblem för den efterlevande.
- Äldre efterlevande har sin försörjning tryggad genom ålderspension.
- Man bör undvika att särbehandla gruppen efterlevande i ekonomiskt eller annat hänseende. Denna grupp bör i möjligaste mån likställas med andra som befinner sig i motsvarande situation, t.ex. fränskilda.

Dessa bedömningars sanningshalt och vikt kan naturligtvis i ifrågasättas både utifrån fakta och värderingar.

Till exempel kan åldergränsen vara problematisk sett till de individer som fortfarande förvärvsarbetar. Denna diskussion hänger ihop med förslag till riktålder; om en sådan införs bör åldergränsen för omställningspension följa riktåldern.

En annan relevant frågeställning är till exempel om bostadstillägget fyller en tillräcklig funktion och i vilken utsträckning äldre efterlevande behöver anpassa sina bostadskostnader?

Vi har studerat personer över 65 år som var gifta 2012 och hade tagit ut ålderspension 2012 eller tidigare. Vi tittade särskilt på de som inte hade bostadstillägg 2012 och var gifta 2012 men var änkor/änklingar 2013 och efterföljande år (och som fortfarande levde 2015). Det rör sig om totalt 5 814 män och 13 451 kvinnor.

Av dessa var det 215 män och 1 584 kvinnor som fick bostadstillägg 2013 (4 respektive 12 procent). Antalet ökade till året därefter; 2014 var det 399 av männen och 2 774 av kvinnorna som hade bostadstillägg (7 respektive 21 procent). Antalet med bostadstillägg ökade även till 2015 och var 465 för männen och 3 062 för kvinnorna (8 respektive 23 procent).

Av dem som fick bostadstillägg 2013 var det dock ett antal som inte fick det året därefter, 13 procent av männen och 11 procent av kvinnorna. Ser man till dem som fick bostadstillägg 2014 var det 6 procent av männen och 2 procent av kvinnorna som inte längre hade bostadstillägg 2015. Vi har inte närmre studerat varför dessa personer inte längre har bostadstillägg, men en möjlig förklaring är att dessa personer har minskat sina boendekostnader en tid efter dödsfallet.

Sammantaget kan sägas att bostadstillägget fyller en viktig funktion för efterlevande (men även för andra grupper, vi jämför dock inte efterlevande med övriga här). Det kan noteras att vi inte här har studerat beloppen; det är möjligt att man skulle kunna se skillnad i belopp över tid för gruppen vi studerar.

Om omställningspension för äldre skulle införas enligt liknande regelverk som för personer yngre än 65 kan effekten av detta approximeras genom att se till beloppen för omställningspension till personer i åldersgruppen 60-64. För kvinnor ligger medelbeloppet per månad på 7 640 kr och för män 7 727 kr. Beräknat på snittbelopp på ersättningar för änkor födda 1949 skulle dessa i snitt få $9\,339 + 7\,640 = 16\,979$ kr/mån exklusive bostadstillägg (brutto). Inklusiva bostadstillägg blir snittet 17 224 kr. En del av änorna har dock hög änkepension med ett snittbelopp på 3 397 kronor/månaden vilket bör beaktas.

För de manliga efterlevande blir motsvarande belopp $11\,022 + 7\,727 = 18\,749$ kr/mån. Inklusiva bostadstillägg blir summan 18 814 kr/mån.

7 Diskussion och möjlig kompletterande analys

7.1 Diskussion

Vår beskrivning i avsnitt 5 visar att avskaffandet av änkepensionen har påverkat kvinnors pensioner. Exempelvis sjunker den genomsnittliga månatliga pensionen med cirka 1 000 kr för änkor födda 1945 jämfört med änkor födda 1944.¹² Kvinnors genomsnittliga pension som andel av männens minskar vidare mellan födda 1944 och 1945, från 88,5 till 87,3 procent.

Vi ser även att en större andel av änorna födda 1945 har garantipension jämfört med änorna födda 1944. Ett ökat mottagande av garantipension tycks dock inte ha kompenserat för den utfasade änkepensionen.¹³ Samspelet mellan änkepensionen och garantipensionen bör emellertid analyseras närmre innan några säkra slutsatser kan dras.

I figur 20 ser vi hur kvinnors inkomstgrundade pensioner i förhållande till männens har ökat över tid. Detta kan ses som ett tecken på att behovet av änkepensionen har minskat i takt med att kvinnors sysselsättningsmönster har förändrats. Vi ser dock att gifta kvinnor har lägst pensioner jämfört med kvinnor inom övriga civilstånd (för de studerade årskullarna födda 1938-1949). Skillnaderna minskar visserligen ju yngre årskull som studeras, men utfasningen av änkepensionen tycks gått snabbare än förändringen av gifta kvinnors förvärvsmönster. Det bör dock noteras att vi inte har undersökt i vilken utsträckning de gifta kvinnorna skulle erhålla änkepension om maken avlider och vilken nivå som änkepensionen och den totala pensionen i så fall skulle hamna på. I en fortsatt analys vore det intressant att särskilt studera de nyblivna ankornas pensioner och änkepensioner inom respektive årskull.

Om man vidare studerar pensionsprognoser för yngre kvinnor, födda 1950-1973, ser man att gifta kvinnor har relativt höga prognoser jämfört med skilda, ogifta och änkor.

¹² Avser genomsnittlig pension exklusive bostadstillägg, se avsnitt 5.1.2 figur 15. Både änkor med och utan änkepension för födda 1945 har ca 1 000 kr lägre pension än änkor födda 1944.

¹³ Som nämns inledningsvis i avsnittet är den totala pensionen i snitt ca 1 000 kr lägre för änorna födda 1945 jämfört med änorna födda 1944.

Det bör dock noteras att prognoserna inte tar hänsyn till framtida sjukskrivningar och deltidarbete etc. Unga änkor har i genomsnitt låga pensionsprognoser. Denna grupp är relativt liten men det kan finnas skäl att undersöka detta förhållande närmre. Dock bör en sådan analys förhålla sig till att även ogifta kvinnor har låga pensionsprognoser.

Resultaten i den här studien ska tolkas med stor försiktighet. Analysen behöver kompletteras i flera avseenden. Vi har endast tittat på pensioner och pensionsprognoser för födda i Sverige. En analys av hela befolkningen bör lämpligen också göras. Vi har även begränsat den studerade populationen när det gäller pensionärer till personer som har inkomstgrundad och/eller garantipension. Det kan finnas skäl att använda andra kriterier gällande vilka inkomster som studerad population ska ha. Vi studerar vidare bara pensionärer födda 1938 eller senare och missar därför de äldre pensionärerna, där kvinnor utgör en större del av gruppen.

Vi har vidare endast studerat genomsnittliga belopp och inte spridningen i t.ex. pensionsinkomst eller belopp av garantipension eller bostadstillägg. Att endast studera genomsnitt begränsar analysen från att identifiera individer med särskilt låg pension i de fall spridningen inom den studerade gruppen är stor.

Sammantaget kan sägas att data behöver studeras närmre för att kunna förklara de mönster den här analysen tycks visa. I avsnittet nedan beskrivs möjliga kompletterande analyser. Det kan även tilläggas att vi, som vi nämner i inledningen av rapporten, endast har analyserat pensionärernas och framtida pensionärsers inkomst utifrån deras allmänna pension. Analysen kan därför kompletteras med tjänstepension, andra inkomster och skatteeffekter så att jämförelser kan göras utifrån gruppernas totala disponibla inkomst

En effekt som inte har behandlats närmre i rapporten är att samboförhållanden är vanligare bland yngre. Detta är en delförklaring till varför det är färre kvinnor med änkepension bland yngre änkor; med andra ord hade antalet med änkepension blivit färre med tiden även utan en utfasning via de regeländringar som har gjorts. Å andra sidan skulle oförändrade änkepensionsregler sannolikt ha medfört att fler par skulle ha gift sig.

När det gäller omställningspension för äldre kan tilläggas, utöver det som diskuteras i avsnitt 6, att behovet att höja kvinnors låga pensioner och behovet av en omställningspension för äldre är två frågor som båda visserligen påverkas av utfasningen av änkepensionen. Dessa frågor bör dock analyseras separat av två skäl: dels för att en eventuell omställningspension för äldre endast marginellt kommer att höja kvinnors pensioner (med tanke på att den ges under en begränsad period), dels för att en omställningspension för äldre bör motiveras utifrån behov av ett sådant stöd, inte utifrån pensionsskillnader mellan könen.

7.2 Möjliga kompletterande analyser

Pensionsmyndigheten har inte tagit ställning till vilka omprioriteringar av planerad verksamhet som dessa alternativ skulle innebära om myndigheten beslutar sig för eller får i uppdrag att genomföra dem.

7.2.1 Äldre/pensionärer

- Komplettera analysen i denna studie med att studera hela befolkningen och inte bara inrikes födda. Studera pensionsgapet mellan män och kvinnor med respektive utan änkepension för olika årskullar.
- Analysera även äldre pensionärer och se över vilka kriterier vad gäller i inkomst som ska gälla för studerade pensionärer.
- Studera de nyblivna änkor pensioner och änkepensioner inom respektive årskull.
- Studera spridningen i pensionsinkomst samt mottagna belopp för garantipension och bostadstillägg. Här bör samspelet mellan änkepensionen och bostadstillägg samt garantipensionen analyseras och då särskilt skiftet som sker mellan födda 1944 och 1945.
- Komplettera analysen till att även omfatta övriga inkomster och skatter för pensionärer (dvs. total disponibel inkomst), analyserat för olika civilstånd för män och kvinnor.
- Vi vet inte hur många ”fattigpensionärer” som har tillgångar. Detta skulle kunna utredas närmre av Pensionsmyndigheten. En sådan utredning skulle synliggöra behovet av ekonomiskt stöd i gruppen och förklara mörkertal när det gäller bostadstillägg.
- Undersök behov av omställningspension avseende arbetstidsförändring, bostadsbyte etc. hos äldre efterlevande.
- Tidigare studier har visat att kvinnor tar ut pension tidigare än männen (tar ut samtidigt som den äldre maken). Detta kan undersökas vidare och analyseras mot bakgrund av kvinnors lägre pensioner.
- Kvinnliga pensionärs låga inkomststandard beror inte bara på låga inkomster under förvärvslivet. Det kan också förklaras av att fler kvinnliga pensionärer lever i ensamhushåll än män när de blir änkor, vilket ger sämre ekonomi än att leva i parrelation, samt att kvinnor lever längre än män. Genom att pensionen beräknas med ett förskott (1,6 procent), och räknas om med ett avdrag för att finansiera förskottet, kommer kvinnor att ha en lägre pensionsnivå än män.¹⁴ Detta gäller även om pensionen är identisk när den börjar utbetalas. Man skulle kunna undersöka effekten av dessa två mekanismer, samt beräkna effekten för kvinnors pensioner vid olika förskottsräntor.

7.2.2 Yngre/pensionssparare

- Komplettera analysen i denna studie med att studera hela befolkningen och inte bara inrikes födda.
- Studera spridningen i pensionsprognoser för pensionssparare. Analysen kan även kompletteras genom att studera olika årskullars prognoser vid samma ålder.
- Prognosen tar inte hänsyn till sjukskrivningar och deltidsarbete etc. Dessa faktorer bör beaktas i en fortsatt analys.

¹⁴ Eftersom kvinnor lever längre än genomsnittet och män lever kortare tid än genomsnittet.

- I en fortsatt studie av pensionsprognoser skulle man kunna anta att alla har rätt till bostadstillägg (dvs. under gränsvärden för tillgångar etc.) och lägga på detta belopp beräknat utifrån de prognoser som personerna har idag.
- Om möjligt¹⁵: mikrosimulering gällande vilken effekt utfasningen av änkepensionen har på (de kvinnliga) pensionärernas disponibla inkomst i framtiden. Kan vi se skifte i inkomst av bostadstillägg (dvs. fyller denna en ökad funktion vid en utfasad änkepension)?
- Undersök hur hushållen utnyttjar livförsäkring. Särskilt intressant att studera utifrån inkomstfördelning i paret. Sannolikt finns dock inte data för att göra grundliga analyser men eventuellt finns viss statistik att tillgå.
- Undersök de mer långsiktiga prognoserna som finns över kvinnors och mäns livslängd mot bakgrund av analysen av efterlevandepension; minskar skillnaderna i livslängd minskar också behovet av efterlevandepension.

¹⁵ Kan ev. finnas vissa svårigheter att genomföra mikrosimuleringar pga. änkepensionens komplexa regelverk.

2016-06-29

8 Bilaga

8.1 Efterlevandepension för vuxna – historik och motiv till nuvarande regelverk

8.1.1 Historik

Efterlevandepensioneringen har förändrats vid flera tillfällen under årens lopp. Till barn som förlorat en av eller båda sina föräldrar har staten sedan 1937 lämnat bidrag i olika former. En särskild änkepension finns sedan 1946 års lag om folkpensionering. Fram till 1990 betalades efterlevandepension ut i form av änkepension till efterlevande kvinnor och i form av barnpension till efterlevande barn. Män kunde inte få någon efterlevandepension. Från och med den 1 januari 1990 ändrades reglerna för efterlevandepension. Genom de nya reglerna förstärktes barnpensionerna. Ersättningarna till vuxna efterlevande gjordes könsjämlika, dvs. de betalas ut till både efterlevande kvinnor och män. Ersättningarna till vuxna blev också mer tidsbegränsade och behovsriktade än tidigare. De nya ersättningarna till efterlevande som infördes 1990 var omställningspension (som numer kallas allmän omställningspension), förlängd omställningspension och särskild efterlevandepension. I samband med denna reformering av efterlevandepensionen beslutades även om omfattande övergångsregler. Av dessa följer att de tidigare reglerna, dvs. reglerna som gällde före den 1 januari 1990, om änkepension även skulle gälla vid dödsfall 1990 eller senare för vissa efterlevande kvinnor.

Med det reformerade ålderspensionssystemet skapades ett från andra socialförsäkringar skilt system. Grundläggande förändringar skedde genom den inkomstgrundade ålderspensionen och grundskyddet. Eftersom efterlevandepension byggde på den avlidnes ålders- eller förtidspension och dessa förändrades anpassades reglerna för efterlevandepension till det nya pensionssystemet i samband med reformeringen. I samband med detta avskaffades särskild efterlevandepension (se bilaga).

8.1.2 Motiv till avskaffad änkepension och 65-årsgräns för omställningspension

I SOU 1987:55 *Efterlevandepension, Reformering av den allmänna försäkringens efterlevandeförmåner* föreslås en reformering av familjepensionering. Utredningen skriver att änkepensionering bör avvecklas på sikt och ersättas med nya former av stöd. En grundläggande princip i reformeringen är enligt utredningen att de nya efterlevandestöden ska utformas på sådant sätt att det råder full könsjämlighet, dvs. att identiska regler gäller för män och kvinnor.

En annan utgångspunkt är att stödet till vuxna efterlevande bör ges en mer tidsbegränsad och behovsriktad utformning än dagens änkepension. Stödet bör primärt inriktas på aktiverande åtgärder, inte passiverande. Regelsystemet bör utformas så, att det inte motverkar utan medverkar till att den efterlevande kan kvarstå i eller återgå till förvärvsarbete. Utredningen menar att änkepensioneringen i mycket har en prägel som gör att den kan få passiverande verkningar, och ett nytt system bör ha till utgångspunkt att bereda vuxna efterlevande i aktiv ålder möjlighet att ha en plats i förvärvslivet. Enligt utredningens uppfattning är den bästa lösningen när det gäller att tillgodose stödbehovet för dessa efterlevande att de får tillfälle att delta i

arbetslivet och härigenom erhålla en på egna insatser grundad försörjning. Förmånerna från efterlevandepension bör vidare ge ekonomisk kompensation för de direkta följderna av dödsfallet och syfta till att utgöra komplement till de generellt verkande insatser som görs på andra områden.¹⁶

De nya formerna av efterlevandepension bör enligt utredningen utges enbart till män och kvinnor som är yngre än 65 år. Utredningen framhåller att reglerna för ålderspension och kommunalt bostadstillägg medför en viss förbättring av den efterlevandes pensionsförmåner efter dödsfallet. Vidare torde omställningsproblemen enligt utredningen i regel inte vara lika påtagliga för dessa äldre efterlevande som för yngre. Något behov av att anpassa arbetsförhållandena efter den förändrade situationen finns inte. Och man kan enligt utredningen nog räkna med att det normalt inte heller föreligger samma behov för äldre efterlevande att förändra bostadsförhållandena som många gånger kan vara fallet beträffande efterlevande i yrkesaktiv ålder. Om inte annat så torde det särskilda bostadsstödet bidra till att ge efterlevande med ålderspension möjlighet att bo kvar i den tidigare bostaden. Enligt utredningen kan vidare antas att ett dödsfall i yngre ålder ofta är mindre förutsebart och därigenom i högre grad leder till omställningsproblem för den efterlevande. För det fall att makarna redan kommit upp i pensionsåldern får dödsfallet däremot anses vara något som de har att räkna med som en påtaglig realitet som inträffar förr eller senare.¹⁷ Äldre efterlevande kommer enligt utredningen framledes i regel att ha sin försörjning tryggad genom ålderspension.

Utredningen har vidare den principiella uppfattningen att man i största möjliga utsträckning bör undvika att särbehandla gruppen efterlevande i ekonomiskt eller annat hänseende. Istället bör denna grupp i möjligaste mån likställas med andra som befinner sig i motsvarande situation, t.ex. frånskilda.¹⁸

Även ekonomiska skäl tas upp i utredningen. Man pratar om att kostnader skulle mer än fördubblas fram till år 2030 och menar att det knappast anses försvarligt att för framtiden hålla fast vid ett regelsystem som ger upphov till automatiskt ökade kostnader av en sådan storlek för en förmån som har sin grund i helt andra samhällsförhållanden än dagens (dvs. år 1988).¹⁹

I prop. 1987/88:171 *Om reformering av den allmänna försäkringens efterlevandeförmåner m.m.* behandlas ovan nämnda utredning och regeringen föreslår ett nytt system för efterlevandepensioner. Huvudsyftet med reformen är att stödet till efterlevande barn och vuxna ska anpassas till de förändringar som under de senaste årtiondena har inträffat i fråga om kvinnors förvärvsarbete samt beträffande familjemönster och samhällsförhållanden i övrigt. En grundläggande utgångspunkt för förslaget är att dåvarande skillnad mellan män och kvinnor när det gäller rätten till efterlevandeförmåner ska undanröjas.

Änkepensioneringen föreslås avveckas på sikt. Tyngdpunkten i det nya systemet läggs på barnpensionerna. Det ska utgå omställningspension under viss tid efter dödsfallet på lika villkor till män och kvinnor. Det ska även utgå en särskild efterlevandepension

¹⁶ S.157.

¹⁷ S.220-221.

¹⁸ S. 156-159.

¹⁹ S.14.

till den som inte kan försörja sig genom förvärvsarbete. Dessa förmåner utgår endast till efterlevande som inte fyllt 65 år. För den som är äldre bör försörjningen vara tryggad genom ålderspension från folk – och tilläggspensioneringen. Man bör också i största möjliga mån undvika att särbehandla gruppen efterlevande jämfört med gruppen frånskilda.²⁰ Det nya systemet föreslås införas fr.o.m. den 1 januari 1990.

I slutet på 1990-talet gjordes en översyn av efterlevandepensionerna för att anpassa dessa till det reformerade ålderspensionssystemet samt utvärdera dåvarande reglers funktion.²¹ I SOU 1998:120 *Efterlevandepension, En anpassning till det reformerade ålderspensionssystemet* presenterar utredaren sina utgångspunkter och förslag.

Utredaren anger att det fortfarande är så att kvinnor arbetar deltid i betydligt större utsträckning än män, men menar att det huvudsakliga motiv som ursprungligen fanns för införandet av änkepensioneringen, nämligen att ge efterlevande kvinnor möjlighet till ekonomiskt försörjning om mannen avled, har med förändringarna av samhällsstrukturen och förvärvsvillkoren i samhället försvagats. Utredaren framför att kvinnor som uppbär änkepension i de allra flesta fall har en egen förvärvsinkomst vid sidan av pensionen. Jämfört med andra ensamstående kvinnor har många av dessa änkor i praktiken en dubbel försörjning: inkomst av heltidsarbete samt folkpension och ATP i form av änkepension. Utredaren övervägar om det inte finns skäl att gå längre när det gäller avskaffandet av änkepensionen, men väljer, bland annat av hänsyn till utredningens direktiv, att inte föreslå några ingripande förändringar av de övergångsbestämmelser som togs fram under reformen på 1980-talet.²²

När det gäller omställningspension anger utredaren att 65 års-gränsen även bör gälla för efterlevandepensioner anpassade efter det nya ålderspensionssystemet.²³

Utredningen föreslår vidare att omställningspensionen förlängs från att ges sex månader till ett år samt att möjlighet till förlängd omställningspension ges i fall den efterlevande har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn i skolåldern.

I prop. 1999/2000:91 *Efterlevandepensioner och efterlevandestöd till barn* behandlas utredningens förslag. Regeringen föreslår att den tid under vilken omställningspension kan utges förlängs från 6 månader till 10 månader alternativt till 22 månader om den avlidna efterlämnar barn mellan 12 och 18 år.

När det gäller åldersgränsen för omställningspension har Privattjänstemannakartellen (PTK) och Sveriges pensionärs Riksförbund i remissvaren framfört att den övre åldersgränsen för rätt till omställningspension bör slopas. Regeringen hänvisar dock till förarbetena²⁴ till reformen på 1990-talet och framför att det är regeringens uppfattning att dessa argument alltså gäller (dvs. ålderspensionen ger tryggad försörjning, inget behov att anpassa arbetsförhållandena och normalt inget behov av bostadsbyte samt möjlighet till bostadstillägg).

När det gäller änkepensionen framhåller regeringen att endast förändringar vidtas av det nuvarande regelverket som är nödvändiga för anpassningen till det reformerade ålderspensionssystemet.

²⁰ S. 63.

²¹ Se direktivet till utredningen, SOU 1998:120 s.111-112.

²² S. 422-426.

²³ S. 224.

²⁴ SOU 1987:55 och prop. 1987/88:171.

8.2 Regelverket för efterlevandepension

8.2.1 Änkepension

Änkepensionen avskaffades i princip från och med år 1990. Efterlevande kvinnor har emellertid med stöd av övergångsbestämmelser på vissa villkor även därefter beviljats änkepension. Alla kvinnor som hade beviljats änkepension innan 1990 behöll denna rätten till änkepension enligt det gamla regelverket, bl.a. sker ingen samordning med ålderspensionen för dessa kvinnor. Även för kvinnor födda före 1930 (var 60 år vid ikraftträdandet av den nya lagen) sker ingen samordning med ålderspensionen, förutsatt att paret var gifta den 31 december 1989.

För att ha rätt till änkepension gäller generellt att paret ska varit gifta den 31 december 1989 samt vid dödsfallet.²⁵ Änkepension betalas ut livsvarigt. Änkepensionen beräknas olika beroende på när änkan är född. Kvinnor födda 1944 eller tidigare erhåller generellt högre belopp änkepension än kvinnor födda 1945 eller senare. Den senare gruppen beviljas i första hand omställningspension och garantipension till omställningspension om de inte har fyllt 65 år men kan i viss mån och på vissa villkor samtidigt beviljas änkepension.

Änkepensionen beräknas på den avlidnes intjänade pensionspoäng, som motsvarar tilläggspension (ATP) enligt AFL i dess lydelse före år 2003. Änkepensionen är 40 procent av den avlidna makens tilläggspension.²⁶ Finns det barn som får barnpension efter honom så är änkepensionen i stället 35 procent av tilläggspensionen. För kvinnor födda 1945 eller senare beräknas änkepensionen som om mannen hade avlidit 1989. Änkepensionen beräknas således på mannens antal tillgodoräknade år med pensionspoäng till och med år 1989. Det finns även ett tillägg motsvarande 90 procent av prisbasbeloppet som ges till änkor yngre än 65 år, se bilaga.

En änka född 1945 eller senare kan ha beviljats garantipension till änkepension för dödsfall som inträffat före 2003. Garantipensionen är 2,15 prisbasbelopp per år. När änkan fyller 65 år upphör rätten till garantipension till änkepension.

²⁵ För födda 1944 eller tidigare krävs att paret var gifta den 31 december 1989 och vid dödsfallet, samt antingen ha gift sig senast den dag maken fyllde 60 år och ha varit gifta i minst fem år vid dödsfallet eller ha gemensamma barn. För födda 1945 eller senare krävs att paret var gifta den 31 december 1989 och ha varit gifta hela tiden fram till dödsfallet. Dessutom krävs att paret har gift sig senast den dag maken fyllde 60 år och ha varit gifta i minst fem år den 31 december 1989 eller ha barn tillsammans både den 31 december 1989 och vid dödsfallet.

²⁶ Eftersom änkepensionen i princip avskaffats beräknas makens allmänna pension enbart enligt reglerna för tilläggspension, det gamla pensionssystemet. Det pensionssystemet kallades även för ATP-systemet. Tilläggspensionen beräknas på makens medelpoäng samt på hur många år med intjänad pensionspoäng som han hade. Om makens hade allmän pension när han avled så är inte den tilläggspension han fick utbetald exakt samma belopp som den tilläggspension vilken änkepensionen på. I tilläggspensionen som maken fick utbetald ingår ett folkpensionstillägg, vilket inte ingår i beräkningen. Var maken omfattad av både det gamla pensionssystemet (tilläggspensionen) och det nya pensionssystemet (inkomstpensionen) så räknas hans tilläggspension om som om han hade tjänat in hela sin pension enligt reglerna för det gamla pensionssystemet.

8.2.1.1 *Änkepension för kvinnor födda 1944 eller tidigare*

Tilläggspension minskar änkepensionen

För kvinnor födda 1930 eller senare kan änkepensionen minskas om kvinnan har tjänat in egen tilläggspension. Det gäller även om hon inte tagit ut sin allmänna pension (observera att kvinnor födda 1944 eller tidigare är 72 år, vilket innebär att de flesta har tagit ut allmän pension).

När Pensionsmyndigheten räknar fram hur stor del av änkepensionen änkan får behålla beräknas först änkans intjänade tilläggspension. Om änkan omfattas av både det gamla pensionssystemet (tilläggspensionen) och det nya pensionssystemet (inkomstpensionen) så beräknas tilläggspension som om änkan hade tjänat in hela sin pension enligt reglerna för det gamla pensionssystemet.

Änkans tilläggspension tillsammans med änkepensionen ska motsvara en viss andel av änkan och den avlidne makens sammanlagda tilläggspension (exempelvis 60 procent för födda 1930, 58 procent födda 1931 osv. till 50 procent födda 1935-1944).

Den änkepension änkan får behålla motsvarar mellanskillnaden mellan änkans egen intjänade tilläggspension och den andel av änkans och makens sammanlagda tilläggspension som änkan har rätt till. Det innebär att om änkans egen tilläggspension är högre än andelen av den sammanlagda tilläggspensionen så försvinner hela änkepensionen. Änkepensionen kan vidare aldrig bli högre än 40 procent av makens intjänade pension.

Exempel:

Änkans ålderspension = 98 000 kr/år.

Mannens tilläggspension beräknas till 156 000 kr/år.

Garantibeloppet blir då 50 % (kvinnan är född 1940) x (98 000 + 156 000) = 127 000.

Änkepension att betala ut utöver den egna ålderspensionen då kvinnan är 65 år eller äldre: 127 000 – 98 000 = 29 000 kr/år.

8.2.1.2 *Änkepension för kvinnor födda 1945 eller senare, 65 år eller äldre*

En änka som har fyllt 65 år kan inte få 90-procentstillägget eller garantipension till änkepension. Om en kvinna som är född 1930 eller senare har både änkepension och ålderspension minskar ålderspensionen änkepensionen.

Ålderspensionen minskar änkepensionen krona för krona. Det gäller även om änkan inte tar ut sin allmänna pension. Är ålderspensionen högre än änkepensionen försvinner hela änkepensionen.²⁷

8.2.1.3 *Änkepension för kvinnor födda 1945 eller senare, yngre än 65 år*

²⁷ Om änkan omfattas av både det gamla pensionssystemet (tilläggspensionen) och det nya pensionssystemet (inkomstpensionen) så beräknas tilläggspension som om änkan hade tjänat in hela sin pension enligt reglerna för det gamla pensionssystemet.

Tilläggs pension minskar änkepensionen

Om änkan tar ut sin allmänna pension före 65 års ålder minskar tilläggs pensionen änkepensionen krona för krona. Om änkan omfattas av både det gamla pensionssystemet (tilläggs pensionen) och det nya pensionssystemet (inkomstpensionen) så beräknas tilläggs pension som om änkan hade tjänat in hela sin pension enligt reglerna för det gamla pensionssystemet.²⁸

90-procentstillägget till änkepension

Änkor under 65 får ett tillägg motsvarande 90 procent av prisbasbeloppet. 90-procentstillägget motsvarar tillägget den del av änkepensionen som före 2003 betalades ut som 30-dels folkpension.

Tillägget minskar om den avlidna maken inte har 30 år med intjänad pensionspoäng till och med år 1989. Det minskar med 1/30-del för varje år med pensionspoäng som saknas. Tillägget minskar också om änkan inte har fyllt 50 år vid makens dödsfall och inte bor med barn under 16 år som änkan har vårdnaden om. Minskningen är 1/15-del för varje år som änkan är yngre än 50 år.

Garantipension till änkepension

Garantipension är ett grundskydd till vuxna efterlevande - en utfyllnadspension som betalas ut till den som har låg eller ingen änkepension. En änka född 1945 eller senare kan ha beviljats garantipension till änkepension för dödsfall som inträffat före 2003. Garantipensionen är 2,15 prisbasbelopp per år för födda 1945 och senare och dödsfall före 2003.²⁹ När änkan fyller 65 år upphör rätten till garantipension till änkepension.

8.2.2 Omställningspension

En efterlevande maka eller make som inte har fyllt 65 år och som stadigvarande sammanbodde med sin maka eller make vid dödsfallet har rätt till omställningspension om den efterlevande

- Vid dödsfallet stadigvarande sammanbodde med barn under 18 år som en eller båda makarna hade vårdnad om, eller
- Oavbrutet hade bott tillsammans med maken under en tid av minst fem år fram till dödsfallet. (80 kap. 3 § SFB)

Med efterlevande maka eller make likställs den som, utan att vara gift³⁰, vid dödsfallet, stadigvarande bodde tillsammans med en kvinna eller man (som inte heller var gift) och

- De tidigare har varit gifta med varandra, eller
- Om de har eller har haft barn tillsammans eller väntade barn vid dödsfallet (80 kap. 4 § SFB).

²⁸ Födda 1954 eller senare omfattas inte av det gamla pensionssystemet utan har tjänat in all allmän pension i form av inkomstpension. För att detta inte ska vara till individens nackdel så kompenseras detta genom att änkepensionen höjs innan den minskar med inkomstpensionen.

²⁹ 2,13 prisbasbelopp för födda 1944 och tidigare och dödsfall efter 2003 fram till dess att de fyllde 65 (senast 2010).

³⁰ Med gift menas också registrerat partnerskap.

Efterlevande med rätt till omställningspension får 55 procent av den avlidnes antagna inkomstpension. I den antagna inkomstpensionen ingår den pension som den avlidne tjänat in fram till sin död.

Garantipensionen är ett grundskydd som fungerar som en utfyllnad till omställningspensionen. Är omställningspensionen lägre än 2,13 prisbasbelopp ges garantipension upp till det beloppet.

Omställningspension betalas ut i tolv månader. Om den efterlevande har vårdnaden om ett barn som är under 18 år kan denna få förlängd omställningspension. Ett krav är att den efterlevande maken måste bo tillsammans med barnet och barnet måste ha bott hemma vid dödsfallet.

Förlängd omställningspension ges i tolv månader. Om barnet fortfarande är under tolv år ges förlängd omställningspension till och med den månad det yngsta barnet fyller tolv år.

8.2.3 Särskild efterlevandepension

1990 infördes möjlighet till särskild efterlevandepension. Särskild efterlevandepension utgavs om villkoren för rätt till omställningspension var uppfyllda och den efterlevande alltsedan makens död haft svårigheter att försörja sig själv. Den särskilda efterlevandepensionen utgavs först efter det att rätten till omställningspension inklusive förlängd sådan upphört.

Efter utgången av 2002 har ingen särskild efterlevandepension inte kunna beviljas. För de som beviljades 2002 eller tidigare gäller övergångsregler.

8.3 Grundskyddet för pensionärer

8.3.1 Garantipension

Om man är född 1938 eller senare kan man få en del av sin allmänna pension som garantipension. Det är en grundtrygghet för den som saknar eller har låg inkomstgrundad pension och kan betalas ut från och med den månad individen fyller 65 år. Garantipensionen baserar på antal bostättningsår i Sverige. För att få full garantipension krävs att man har bott minst 40 år i Sverige från och med 16 års ålder till 64 års ålder). Om personen har bott i Sverige kortare tid minskar garantipensionen med 1/40 för varje år som saknas. Full garantipension är 7 014 kronor per månad för den som är gift och 7 863 kronor per månad för den som är ogift.

8.3.2 Bostadstillägg

Bostadstillägg är ett skattefritt tillägg som man kan få om man är pensionär och har låg pension. För att kunna få bostadstillägg ska man vara över 65 år och ta ut hela sin pension, inklusive premiepension om man har en sådan. En enkel tumregel är att man kan ha rätt till bostadstillägg om man är ensamstående och har en lägre månadsinkomst än 13 000 kronor efter skatteavdrag. För gifta eller samboende gäller 9 000 kronor efter skatteavdrag, men då räknas detta utifrån parets gemensamma inkomster.

Om och hur mycket individen kan få beror på inkomster och tillgångar samt på bostadskostnaden. Tillgångar över 100 000 kronor inräknas i individens inkomst i form av ett förmögenhetstillägg. För de som bor i eget hus eller egen bostadsrätt räknas värdet på bostaden inte som en tillgång. Man kan som mest få 5 090 kronor per

månad i bostadstillägg. Det är 95 procent av en bostadskostnad på 5 000 kronor plus ett tillägg på 340 kronor.

8.3.3 Särskilt bostadstillägg

Den som har fyllt 65 år och har låga inkomster men höga bostadskostnader kan få särskilt bostadstillägg utöver bostadstillägg.

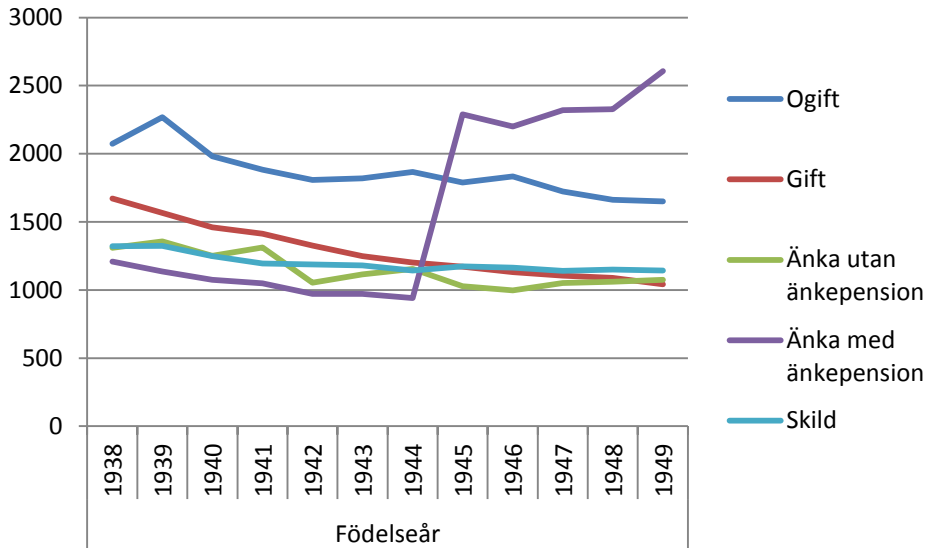
Särskilt bostadstillägg betalas ut för en högre bostadskostnad än vad som gäller för vanligt bostadstillägg. Gränsen för bostadskostnad vid särskilt bostadstillägg går vid 6 200 kronor för ensamstående, och 3 100 kronor för dig som är gift, sambo eller registrerad partner.

Inkomstprövningen är annorlunda jämfört med den för vanligt bostadstillägg. Det är bara om inkomsterna är så pass låga att de inte räcker till för både bostadskostnader och övriga levnadsomkostnader som särskilt bostadstillägg betalas ut. Som ensamstående ska individen ha 5 438 kronor per månad kvar att leva på. För gifta och sambor är beloppet 4 445 kronor per månad. Dessa belopp är gränser för så kallad skälig levnadsnivå och räknas om varje år.

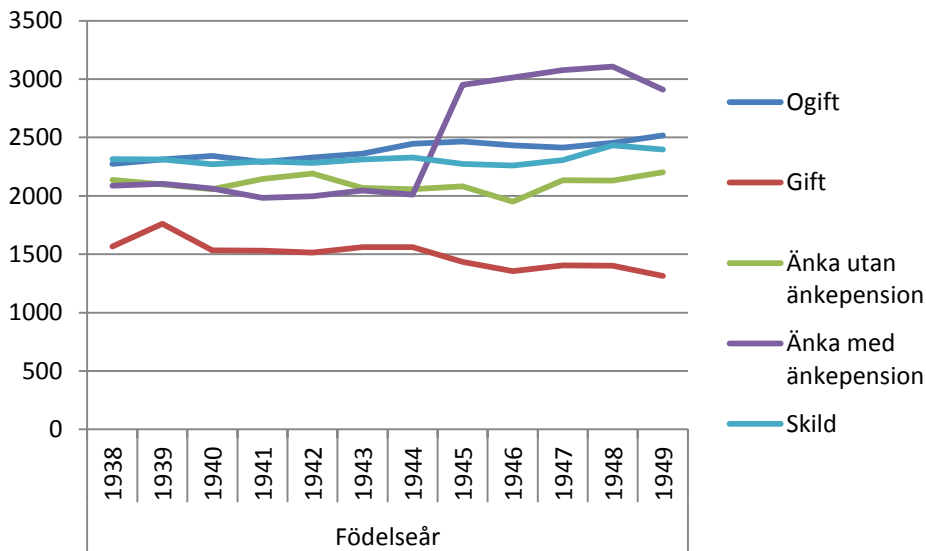
Särskilt bostadstillägg ska endast täcka kostnader för boendet. Därför räknar Pensionsmyndigheten med att individen har ett visst lägsta belopp som inkomst före skatt. Det lägsta beloppet räknas om varje år och motsvarar beloppet för garantipension till ålderspension. Om personen har högre inkomst än det lägsta beloppet räknar myndigheten med den faktiska inkomsten. De som har lägre inkomst kan ha rätt till äldreförsörjningsstöd.

8.4 Diagram

Figur 30: Snittbelopp garantipension (för dem som erhåller förmånen), kvinnor födda 1938-1949

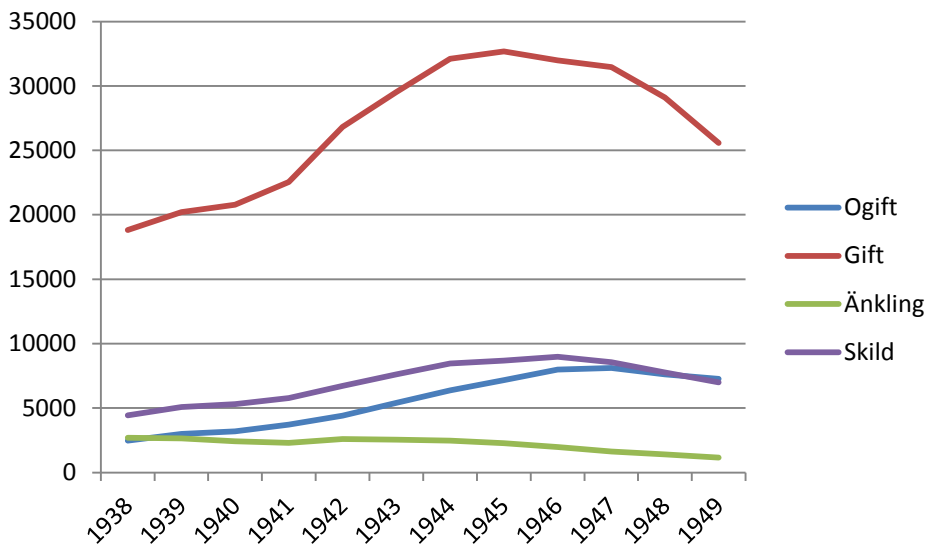

Figur 31: Snittbelopp bostadstillägg (för dem som erhåller förmånen), kvinnor födda 1938-1949

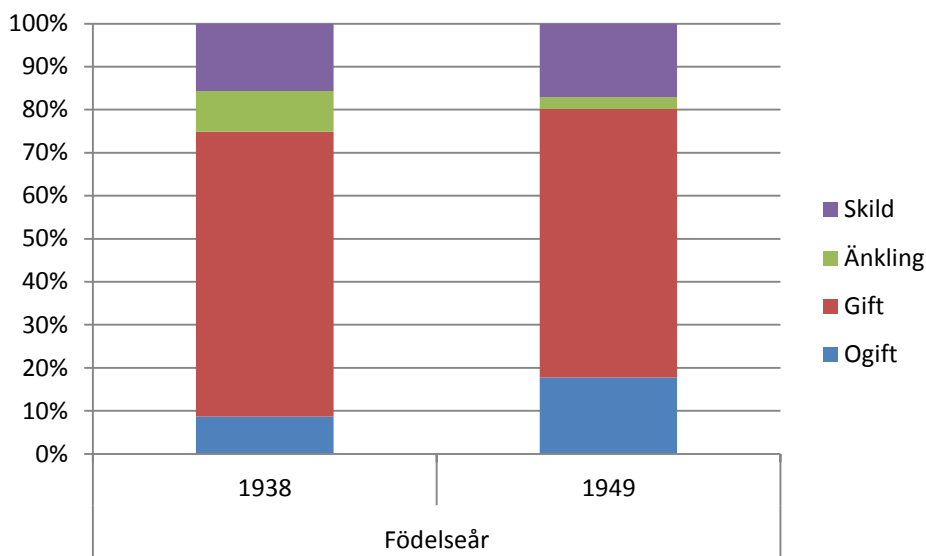

2016-06-29

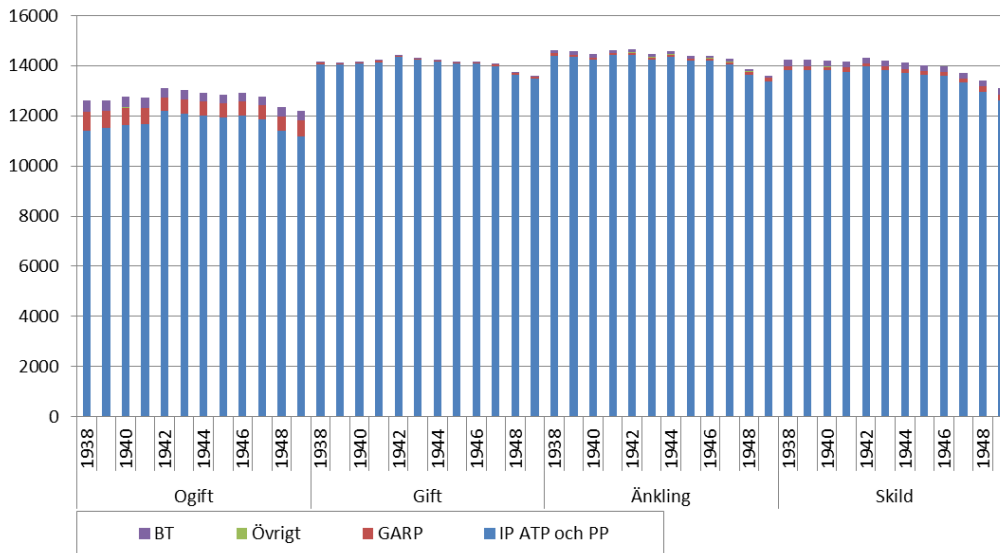
Figur 32: Antal inom respektive civilstånd, män födda 1938-1949

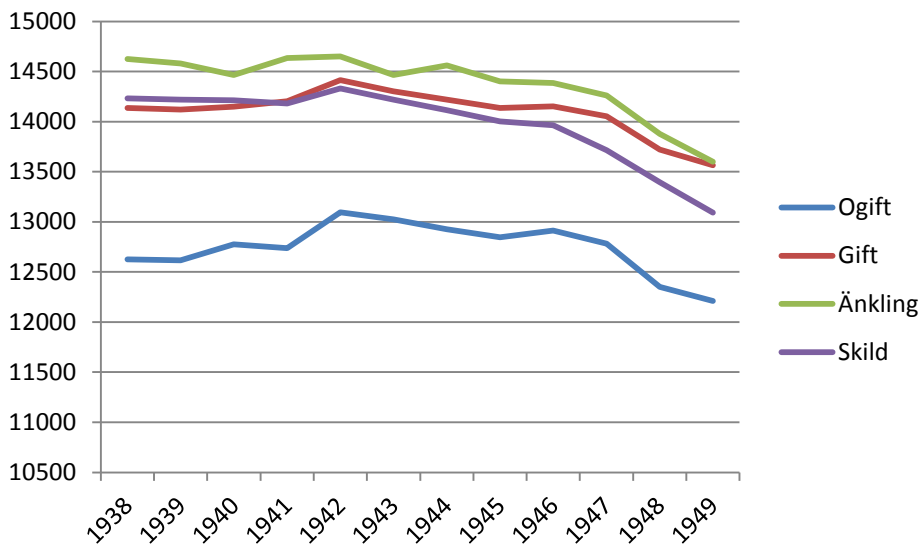
Figur 33: Fördelning civilstånd, män födda 1938 och män födda 1949

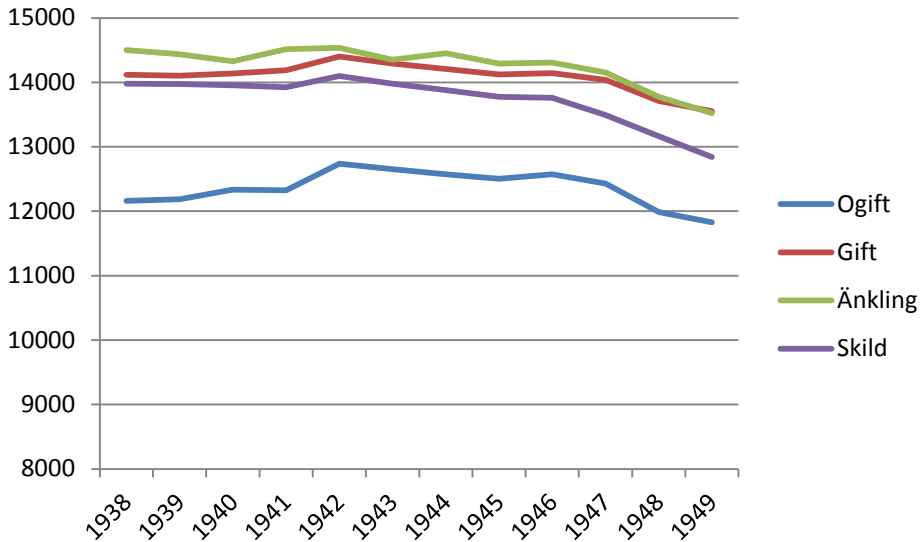
Figur 34A: Genomsnittlig pension för män födda 1938-1949, inklusive bostadstillägg

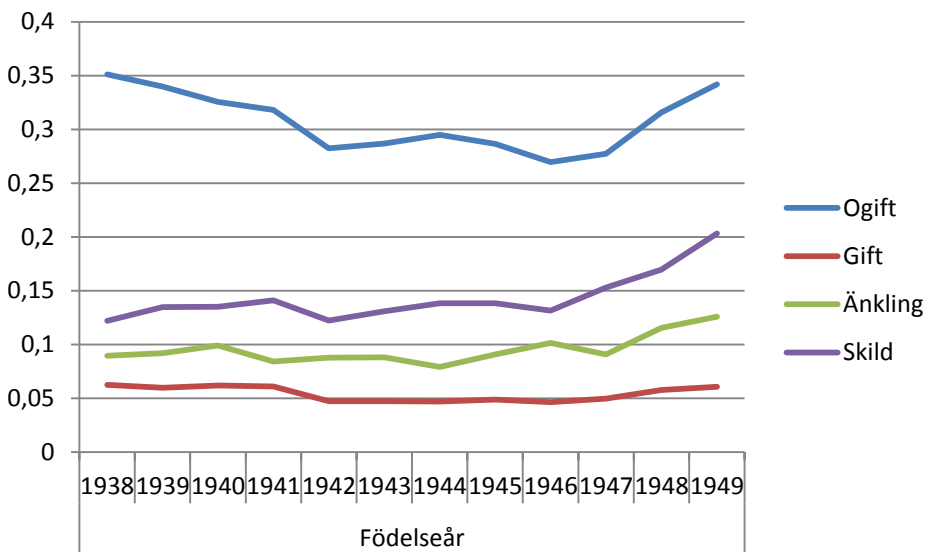
Figur 34B: Genomsnittlig pension för män födda 1938-1949, inklusive bostadstillägg

Figur 35: Genomsnittlig pension för män födda 1938-1949, exklusive bostadstillägg

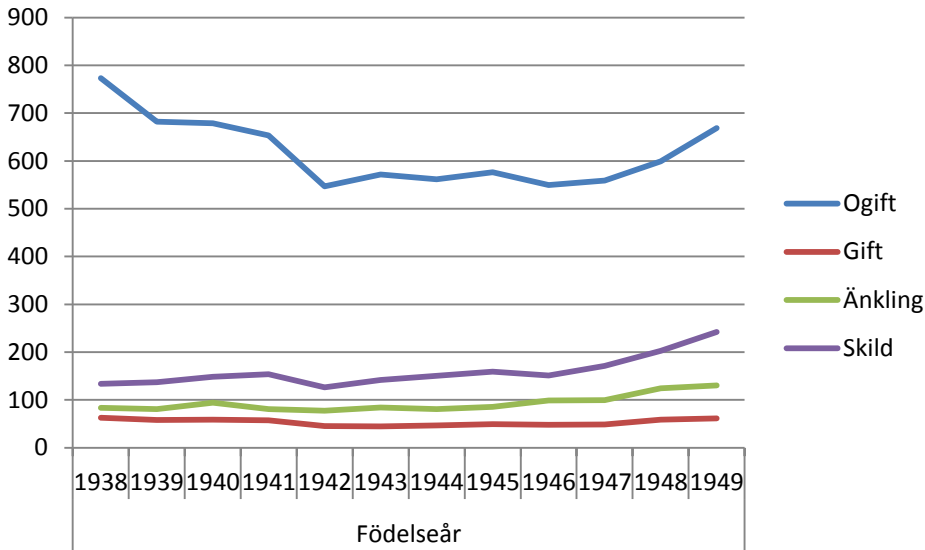

Figur 36: Andel med garantipension, män födda 1938-1949

2016-06-29

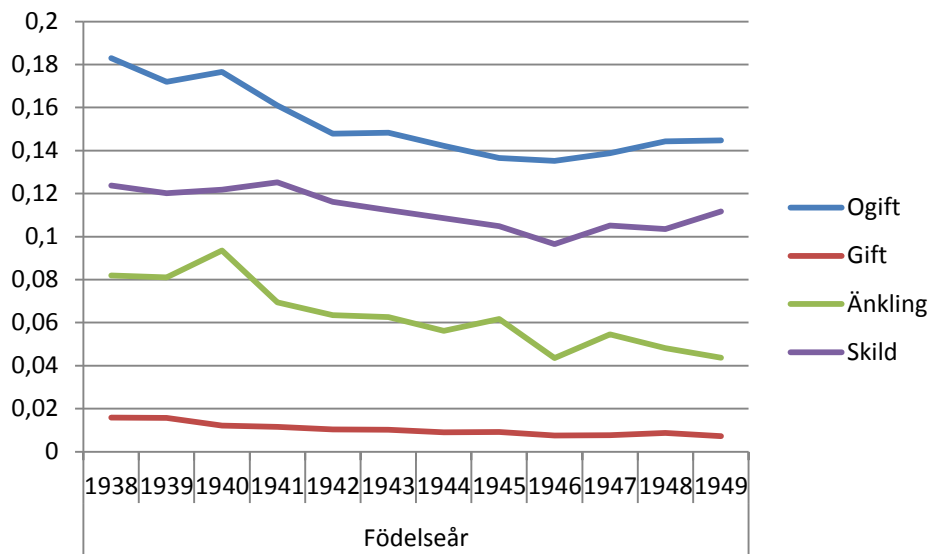
Figur 37: Genomsnittligt belopp garantipension, män födda 1938-1949

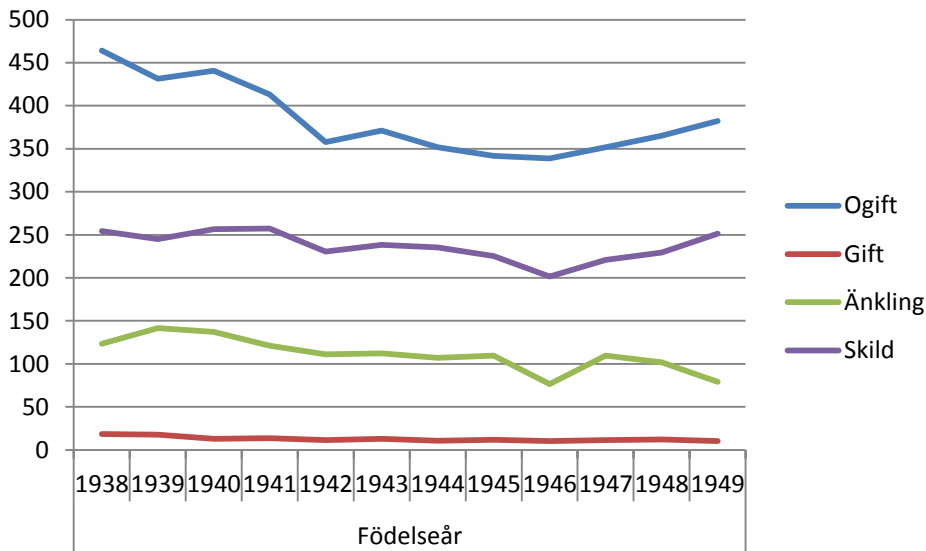
Figur 38: Genomsnittligt belopp garantipension (för dem som erhåller förmånen), män födda 1938-1949

Figur 39: Andel med bostadstillägg, män födda 1938-1949

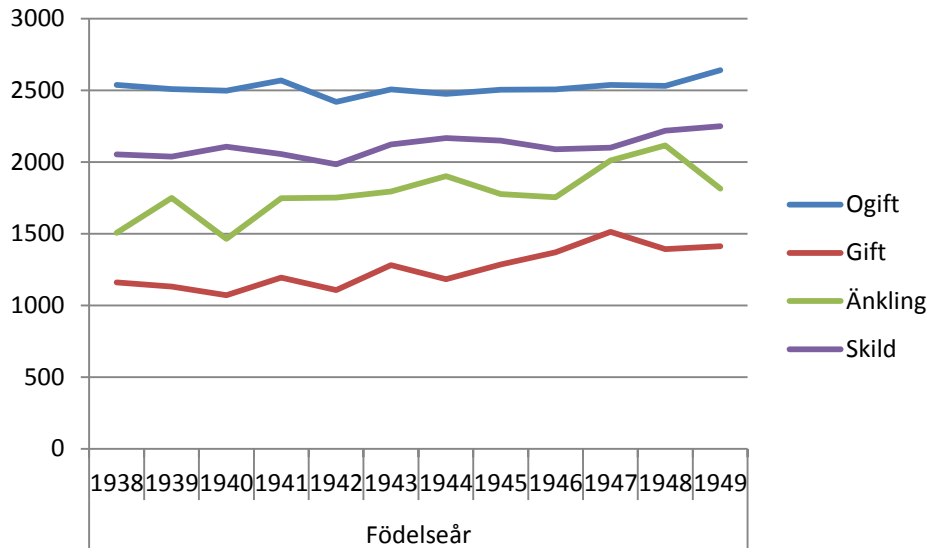

Figur 40: Genomsnittligt belopp bostadstillägg, män födda 1938-1949

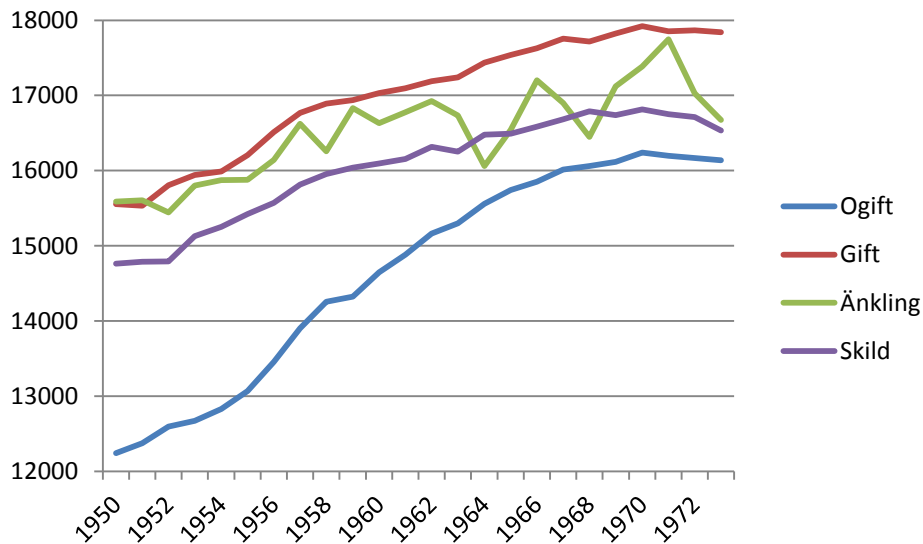

2016-06-29

Figur 41: Genomsnittligt belopp bostadstillägg (för dem som erhåller förmånen), män födda 1938-1949

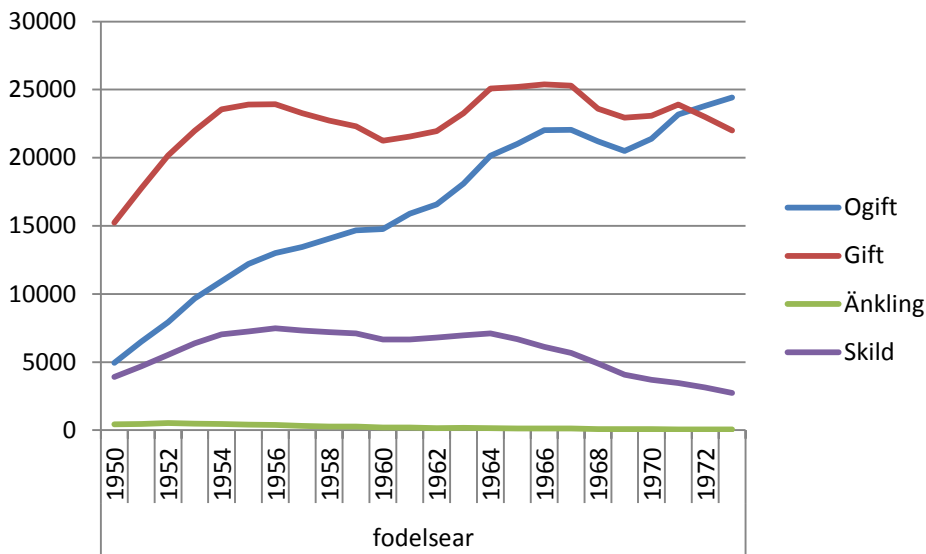

Figur 42: Pensionsprognos alternativ pensionsålder, män födda 1950-1973

2016-06-29

Figur 43: Antal inom respektive civilstånd, män födda 1950-1973

Figur 44: Andel pensionssparare med prognosticerad garantipension, män födda 1950-1973

